

super quo ad **Drogonem** ^a archiepiscopum scripsit librum unum. Ad **Notingum** quoque episcopum Veronensem, de Præscientia ac prædestinatione Dei, de gratia et libero arbitrio scripsit librum unum : in quo, quid recte sentiendum esset, ostendit. Nam ad Ludovicum imperatorem scripsit librum unum contra eos qui oblationem secundum Regulam sancti Benedicti destruere volebant : cui et misit epistolam consolatoriam post calamitatem quæ ei accidit ex parte filiorum suorum et optimatum ; in qua ex divinis testimoniis ostendit quod falsum iudicium non potest recte condemnare innocentem : in qua etiam novissime provocat eum ad indulgentiam in se commissorum. Postea hortatu ejusdem fecit collectarium unum de sentiis divinatorum librorum, in quo primum testimoniis divinis probavit, observan-

^a Drogo erat episcopus Metensis, dictus archiepiscopus ob pallii honorem et vicarii apostolici dignitatem a Sergio papa acceptam anno 844. **MAB.** — Est hic Drogo filius S. Caroli Magni ex concubina Regina, in palatio Ludovici Pii enutritus, dein episcopus Metensis, a Sergio II vicarius sedis apostolicæ in Gallia et Germania designatus anno Chr. 844. In epistola Sergii ad episcopos Transalpinos *archiepiscopus Metensis* appellatur, qua præclementia diu ante sub fratre suo Ludovico Pio usus, præsedet in concilio apud Theodonis villam anno 835, et Ebbonem

dum esse honorem parentum, et subjectionem potestati a Deo ordinatæ, deinde de diversis speciebus virtutum, et e contrario vitiorum, testimonia de auctoritate divina in eodem opere subjunxit, demonstrans qualiter cuicumque ordini in Ecclesia Deo militandum sit, quod opus XI capitulis consummavit. Ad interrogata quidem Bonosi abbatis respondendo, quomodo cognationis commistio declinanda sit, et magica ars divitanda, confecit librum unum. Scripsit quoque libellum unum ad Otgarium archiepiscopum, in quo primum de penitentia legitima et spe indulgentiæ ; deinde diversa capitula de canonibus diversorum conciliorum subjunxit, ad corrigenda hominum vitia et instituta religionis Christianæ roboranda. Præterea quoque Macario monacho petente de computo confecit dialogum unum ^b.

Rhemorum archiepiscopum gradu suo dejecit. Legendus Hincmarus in posteriori opere adversus Gotescalcum, c. 36, ubi leguntur subscripsisse : *Drogo archiepiscopus, Hetti archiepiscopus*, etc., et concluditur his verbis : « Hæc scriptura data est a Drogone, qui synodo præsidebat una cum Hetti episcopo Trevirensi, Fulconi, qui successor in sede Rhemensi Ebbonis designatus fuerat. » **BOLL.**

^b Adnotat Browerus : *Desiderata nonnulla in ms. expleat velim qui potest.* **BOLL.**

B. RABANI MAURI VITA ALTERA

AUCTORE TRITHEMIO

(Ex editione Georgii Colvenerii. — Accedunt notæ Bollandianæ, ex Actis Sanctorum, ad hanc Vitam.)

EPISTOLA DEDICATORIA.

Reverendissimo in Christo patri, illustrissimoque principi et domino, domino **ALBERTO**, sanctæ Moguntinæ ^a sedis et Magdeburgensis ecclesiæ archiepiscopo, sacri Romani Imperii principi electori, per Germaniam archicancellario, atque primati Halberstatensis ecclesiæ, administratori Brandeburgensium ^b, marchioni Stetinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, et Sclavorum duci, Nurenbergensium burggravo, ac Rugiorum principi, Joannes **TRITHEMIUS** abbas monasterii sancti Jacobi Majoris apostoli in suburbaniis Herbipolensis civitatis, quondam vero Spanheimensis, ordinis sancti Benedicti, quidquid ad Deum oratio prævalet peccatoris.

Obedivi mandatis tuis, reverendissime præsul, et Vitam beati prædecessoris tui Rabani Mauri Magnentii, sacre quondam Moguntinæ sedis tuæ archipontificis, atque doctoris celeberrimæ opinionis atque doctrinæ, ex diversis temporum scriptoribus veraci et succincta narratione in unum volumen compor-

tavi. Nec mirum si plura gestorum ejus silentio pertransivi : quippe qui nullum ante me fixum, solidum et sufficientem de hæc ipsa materia potui habere scriptorem, sed primus auctor esse sine præcedente compellor, et ex multis atque diversis agellis decedentes colligere spicas, Domini icibus thesaurus novus messor manipulos inferre antiquos. Ab ejus namque transitu de hoc mundo ad Dominum usque ad nos, anni computantur quinquaginta novem atque sexcenti, cujus longa intercapedo temporis multa per eum gloriose facta perpetuam in oblivionem deduxit. Plures, fateor, historiarum scriptores varia laudum præconia de hoc beatissimo atque doctissimo viro in suis lucubrationibus passim hinc inde scripserunt, quorum tamen nullus Vitam ejus continuata serie composuit. Qua ex re labor mihi gravissimus occurrebat, quia dum per diversos auctores, quid quisque de Rabano scripserit, compulsus sum quærere, singula quæ reperi minus lepide atque

ascitus : vita functus 24 Sept. an. 1525.

^b Filius Joan. electoris Brandeburgensis.

^a Electus 9 Martii anno 1514, ante archiepiscopum Magdeburgensem et administrator Halberstadiensis ; dein a Leone papa X an. 1518 inter cardinales

concinne potui ordinare. Quis enim nostris maxime temporibus, ad hæc tanta reperitur idoneus, ut ea faciat litteraria perennitate reviviscere, quæ per tot annos in oblivione mortalium constat permansisse. Pudeat Germaniæ pontifices innate ut ita dixerim, socordie, qui vanitatibus dediti, et Dei honorem in sanctis negligunt, et decorem patriæ turpi dissimulatione contemnunt. Compatior infelicitati nationis Germanicæ, cujus tanta est feritas animorum, ut neque suos recte noverit instituere natos, neque eos qui sese moribus et doctrina cæteris præstantiores exhibere studuerunt, condignis laudum et meritorum titulis consueverit honorare. Ab eo namque tempore, quo sanctus archipræsul Rabanus migravit ad Christum usque ad ordinationem tui pontificatus, reverendissime præsul Alberte, Moguntiacensis ecclesiæ archiepiscopi exstiterunt numero, si recte memini, quinquaginta ^a, e quibus Rabani, sanctissimi viri, memoriam nullus revocavit ad mentem, nomen ejus posteritate notum facere nullus eorum attentavit. Tibi reservatum est hoc sanctum opus Christianorum, Christianissime præsul et eminentissime princeps, tuo nomini debetur tanti gloria viri, qui, veterum atque sanctissimorum pontificum imitatione, te in cunctis verum Christi studeo exhibere ministrum, et irreprehensibilem ecclesiæ tibi commissæ verbo et exemplo pontificem. Felix proinde Moguntina, te moderante, sancta ecclesia, qui sacra sanctorum ossa tumulis reverenter elevata, populis veneranda præstas fidelibus; et quæ veterum incuria mox erant resolvenda in cinerem, memoriæ perpetuæ firmiter commendasti. Unde Germani omnes jure te lumen suum et decus immensum prædicant, qui Dei cultor es maximus, venerator sanctorum ejus integerrimus, religionis catholicæ defensor constantissimus, genere princeps nobilissimus, vita et moribus omnium sine controversia clarissimus; et ideo nunquam sine honore nominandus. Hæc et his majora divinæ miserationis cumulata beneficia pensiculans sedes apostolica, quod nulli apud Germanos eatenus contigisse legitur, principem ætate juvenem, sed moribus senem, cum vix annum attingisses quintum atque vicesimum, præmissa electione fratrum canonica, te Moguntinæ sedis et Magdenburgensis ecclesiæ archiepiscopum, atque primatem Germanorum pontificum omnium constituit, tibi que munus consecrationis placida benignitate cum palliorum decore utriusque ecclesiæ concessit. Insuper ut nomen ter maximi sive triarchi merito videre consecutus, administratorem te insignis Ecclesiæ Halberstatensis constituit, et gloriam Celsitudinis tuæ super omnes Germaniæ pontifices sublimavit. Quod divina præordinatione factum non ambigit, qui vitam et mores tuos ab ineunte uoscens ætate studiosius pensiculavit. Nam teneris ab annis

^a Ita ut primus istorum quinquaginta sit B. Rabanus; ultimus, Albertus.

^b Berlinum, sedes electoris, conditum denominatumque fertur ab Alberto Urso principe Anhaltino

res divina tibi semper in animo fuit, nihilque dulcius quam clericorum choris interesse psallentium, aras pulchro decore ornare, sanctorum et beatissimorum martyrum Christi simul et confitentium ossa vario et nitido splendore auri vestire et argenti. Quod ego de tua religiosissima Celsitudine tanto verius confidentiusque scribere potui, quanto diutius ante decennium conversatus in curia serenissimi principis Joachimi, Brandenburgensis marchionis, imperitque principis electoris, Germani tui; apud Ursulam ^b Coloniae ad Sprevm, principem te, juvenemque singulari pietate in Deum ferventem, et vidi plenius et audivi. Cum igitur divina miseratione præventus, adhuc puer adolescens, tanta pietate, tanta charitate ac devotione sanctissimis te Christi ministeriis aptare gestires, ut non modo senioribus stuporem, sed etiam universis, qui te videre, audire, seu alloqui meruissent, grandem in cuteres admirationem, quis negare poterit, nisi demens, te, antequam nascereris in mundum, divina providentia electum et segregatum in hoc ministerium trini pontificatus, in quo non solum tibi multimoda sanctitatis merita potes acquirere, sed commissos etiam tuæ fidei mortales vita, doctrina et pastoralis auctoritate ad justitiæ vias revocare? His maximis a summa Dei providentia honoribus susceptis, optime facis, operibus ipsis verum te pontificem exhibendo, qui præter multorum consuetudinem præsulum, cœlestibus terrena postponis, et præfers æterna caducis. Unde beatum te dicent Germaniæ populi omnes, si tamen (quod faxit Omnipotens) usque ad finem perseveraveris in cæpto proposito sanctitatis. Sunt ænuli, non dubites, quibus juvenilis iste fervor sanctitatis tuæ habetur suspectus, in quo si, miserante Deo, permanseris, auges bonis lætitiâ, et misanthropis haud parvam confusionem. Ego autem sciens devotionem tuam in sanctos Dei, confido te in bene cæptis, eorum precibus et meritis permansurum, et bonis quotidie studiis additurum meliora; quousque tandem illorum particeps effectus, sine fine gaudeas in cœlis, quorum nomen et memoriam cum tanto mentis desiderio, et animi fervore honoras, nunc sedulo præsul viator in terris. Rabanus apud Moguntiacos respectum et pene sempiterna oblivione sepultum, in nomine justî summa cum veneratione levasti de terra, propter quod et omnipotens Dominus animam tuam cum sanctis suis exaltabit in patria. Et ego ne defuerim tam sancto ministerio tuo, libens, quod mihi nuper imposuisti, onus suscepi, vitamque memorati pontificis beatissimi, qua potui diligentia ex diversis auctorum libris in unum codicem laboriose comportavi, in quo si non satisfacere tuo desiderio, sit bona voluntas in pauperculo sufficiens obedientiæ pro merito. Obedivi jubenti, feci quantum potui, et totum quod mihi de laudibus tanti pontificis occurrebat,

circa an. Chr. 1142, sicut vicina huic oppido Bernavia, Bernavicum, Berwaldia. Est autem ursus idiomate Teutonico *ber*. Berlino adjacet Colonia oppidum, ab eo Sprevo fluvio separatum.

tuo nomini sacratissimo dedicavi. Suscipe nunc ergo manibus consecratis, reverendissime princeps, primitias frugum Trithemiani sterilis agelli, tuo pontificatui summa cum humilitate ferentis oblatas; et qui summus es Dei sacerdos, paleas a granis dignanter secerne, ut sterile parvitatis mæ opusculum de Vita sancti Rabani præsulis tuo imperio compositum, tibi que dicatum, eo securius in lucem prodeat, quo

A sub ferula pontificalis Eminentæ tuæ, diligentius enucleatusque fuerit emendatum. Adest enim Serenitati tuæ copiosa cum auctoritate scientia, unde non solum defendere hanc lucubrationem meam ab injuria poteris detractorum, sed etiam, cum opus fuerit, adamussim castigare. Vale, pontificum princeps. Ex meo cœnobio, sexta die mensis Novembris. Anno Domini millesimo quingentesimo quintodecimo.

INCIPIT VITA.

LIBER PRIMUS.

Rabanus, cognomento Maurus, familia Magnentius, natione Francus orientalis, patria Buchonicus, in oppido Fuldensi nascitur, quarto Nonas Februarii, anno Dominicæ nativitatæ septingentesimo octogesimo octavo, indictione Romanorum undecima, qui fuit Caroli regis Magni Francorum vicesimus ^a, et Romani pontificis Adriani primi septimus decimus annus. Cujus pater nomine Ruthardus ^b Magnentiana familia satus, vir dives et potens, multo tempore sub Francorum principibus in Germania strenue militat. Mater vero dicebatur Aldegundis, honestissimæ conversationis mulier, quæ ipsum filium suum ab infantia Deum timere docuit, litteris imbuit, et non minus exemplo quam verbis docilem ejus animum ad omne opus bonum diligentissime erudit. Enimvero pia mater, cum adhuc mens nati esset puerili teneritudine flexibilis, mores ejus ad Christi dogmatis integritatem laudabiliter instituit, lascivos pueritiæ motus prudentissima ratione compescuit, ecclesiam visitare, Dei sermones audire, et divinis crebro interesse mysteriis adhuc pene infantem continuata sollicitudine mandavit. Erat autem Rabanus puer, tam naturæ donis quam gratiæ muneribus a Domino multipliciter præventus: quæ magna cum tempore sumpserunt incrementa vigoris, donec postremo virum ad summæ perfectionis apicem perduxerunt. Ingenio fuit docilis, memoria vivacissimus, mente simul et corpore sub pulcherrima dispositione, pudicus atque castissimus; in cuius moribus relucebat integritas, et singularis in animo tranquillitas rutilabat. Omnia tamen ista in eo dona tam gratiæ quam naturæ clarius emicuerunt, cum ad virilem pervenisset ætatem, in qua virtutum culmen omnium perfectus operator ascendit. Quantum vero ad visibilis pertinebat hominis rationem, corpore satis admodum fuit robustus, complexione misto san-

B guine phlegmaticus, plus corpore pinguis quam macilentus, capite fortis et magnus, omniumque membrorum proportionem forma decente dispositus. Unde cum bonæ puer indolis, de die in diem semper ad meliora proficeret, et jam tunc quoddam in eo futuræ dignitatis et sanctitatis præsagium reluceret, metuens pia mater ne corruptibile corpus in medio pravæ nationis positum, qualibet occasione deturperet animam, neve *terrena inhabitatio sensum deprimeret multa cogitantem* (Sap. ix, 15), tradere illum ad monasterium deliberabat, in quo purius eum posse conversari minime dubitabat. Sed hoc matris propositum a principio genitori non placuit, quod tamen postea, divino inspiratus numine, approbavit. Humanum siquidem facile mutatur consilium, quoties divina potestas suum ab æterno prædestinatum operatur instinctum.

Præfuit in diebus illis novello ^c Fuldensi monasterio reverendissimus abbas, nomine Bangolfus [*Al.*, Baugulfus], vir magnæ religionis, et multarum in Christo virtutum: qui sancto Sturmio ^d ejus loci primo abbati succedens, annis præfuit quinque et viginti ^e, nomen sanctitatis apud Germanos omnes consecutus gloriosum. Hujus abbatis clarissimi magisterio Rabanus puer, cum esset annorum circiter novem, a parentibus traditur, et juxta normam sancti patris Benedicti monachis instituendus commendatur. Facta est hæc in monasterio Rabani solemnis traditio vicesima prima die mensis Martii, quæ fuit ejusdem sanctissimi patris Benedicti festivitate solemnis, anno Dominicæ nativitatæ sexingentesimo nonagesimo septimo, indictione Romanorum quinta.

Claruit eo tempore in memorato monasterio Fuldensi ingens multitudo monachorum, qui arduam pro Dei amore vitam ducentes, a vino et carnibus omni tempore abstinebant, et nec jus carniū præ-

^a Imo annus erat regni Caroli 29 et pontificatus Adriani 16, cum hic papa electus sit 9 Febr. 772. Ille Pippino patri 24 Sept. an. 768 mortuo successit.

^b In Vita Stephani pape III videntur ad hunc a Pippino rege directi, Fulradus abba et Rothardus dux. Sed quis hunc eundem confirmabit cum hoc B. Rabani parente?

^c Circa annum Chr. 744 cæpto.

^d De eo ita Annales Fuldenses an. 779. « Sturmii

abbas Fuldensis cœnobii moritur, cui successit Baugolf ejusdem monasterii monachus; obiit autem sanctus Sturmio seu Sturmio 16 Decemb., colitur præcipue 20 April.

^e Imo duobus tantum et viginti. In Annal. Fuld. ann. 802 hæc referuntur: « Baugulfus, abbas Fuldensis cœnobii, relicta quam habuit potestate Ratgarum successorem habuit. »

ter infirmos, omninoque debiles, sumebant in cibum, A nec hujus mundi voluptatibus utebantur. Panis eorum cribrarius erat et rusticus; fabæ, pisa, et olera cibus, aqua vel cervisia potus. Vivebant de laboribus manuum suarum, sicut veri patris nostri Benedicti sequaces et monachi, cum nullos eo tempore in monasterio servos permetterentur habere sæculares. Nam quidquid operis necessarii faciendum in monasterio claustralibus occurrisset, non sæcularium, sed manibus fiebat monachorum. Omnes tunc monachi ad monasticæ regulæ puritatem vivere satagebant, in communi sub unius directione pastoris, in vera paupertate, sine peculio castitatem mentis et corporis inviolabiliter conservantes, omnipotenti Deo in fraternæ charitatis vinculo serviebant. O felix ætas, et tempora charismatibus sancti Spiritus abunde fructuosa, quando claustralis vitæ professorum erant optimi et omni decore virtutum mirifice ornati et præditi! His viris in monasterio Fuldensi vita et conversatione sanctissimis Rabanus puer divina ordinatione conjunctus, venerabili cuidam monacho seniori, Rathgario nomine, scientia litterarum, et sanctis moribus imbuendus committitur, a quo diligentissime ad optima quæque informatur. Bonæ quoque dispositionis puer, bonum assecutus doctorem, divina miseratione adjuvante, mox sanctæ conversationis primordia, quantum ætas illa permisit, bene inchoavit, in meliusque successive perduxit, et optimo tandem fine consummavit.

Postea vero quam annum sextum decimum complevisset ætatis, anno videlicet Dominicæ nativitatis in carne octingentesimo quarto ^a, indictione Romanorum duodecima, Baugolfus abbas Fuldensis migravit ad Dominum, anno regni sui vicesimo quinto. Quo non sine opinione sanctitatis magnæ sepulto, prænominatus Rabani Mauri præceptor Rathgarius electione fratrum unanimi tertius in abbatiâ succedens, præfuit annis sedecim ^b, vir probatæ religionis, et magnæ sanctitatis. Hic Rabanus præ cæteris singulari diligebat affectu, propterea quod eum noverat plus omnibus ad obedientiam promptum, et in lectionibus divinarum Scripturarum indefessa sollicitudine studiosum. Videbat illum ad ardua natum, et qui verbo et exemplo multis esset cum tempore profuturus in salutem. Noverat etiam salutarem pastoribus necessariam esse doctrinam, cum bona hominis vita sine scientia spirituali divinarum Scripturarum non sufficiat ad institutionem subditorum. Nam qui sibi soli est bonus, utilis aliorum rector esse non potest. Propterea Rathgarius docilem puerum nequaquam statuit negligendum, quem illustratum divino Spiritu multis non dubitabat fore præponendum. Nec sua fuit confidentia frustratus, cum major evaserit Rabanus eruditione, dignitate, simul et merito sanctitatis, quam suorum aliquis vel cogitare potuisset, vel mente concipere.

^a Anno 815 obiisse contendit Browerus lib. IV Fuld. Antiq., cum depositæ præfecturæ superfuisset an. tredecim.

Mox enim ut annos pueritiæ superavit, se totum divinis mancipavit obsequiis, in ecclesia frequens, in choro psallentium assiduus, et sine vanitatis nota in servitio Domini singularis. Nullus monachorum inter cantandum et legendum illo fuit alacrior, nullus ad obedientiam seniorum inter omnes promptiorem se unquam exhibuit. Deum pura mentis elevatione semper amavit super omnia, cujus ordinatissimæ voluntati quidquid acceptum noverat, implere summo conatu satagebat. Ea vero, quæ divinæ voluntati didicit esse contraria, nunquam in cordis ergasterium censuit admittenda. Mentis suæ oculum a pulveribus terrenæ cupiditatis parum custodivit et mundum, atque in medio confratrum suorum omni tempore sine offensione vivebat. In oratione sancta pene fuit continuus, in lectione divinarum Scripturarum sine intermissione laudabiliter occupatus. Nemo illum vidit otiosum, non fabulis, seu otiosis sermonibus illum quisquam audivit intentum, neque more complurium per claustrum discursibus vanis quisquam reperit vagabundum. Deo semper mente deditus, aut lectioni Scripturarum incubuit, aut scripsit aliquid pro communi fratrum utilitate, vel certe secum in cella solitarius habitans erat. Nihil enim dulcius illi fuit quam continuum sanctarum studium Scripturarum, et ideo cellæ monasticæ secretum, multis importabile claustralibus, paradisi delicias reputavit. Quod enim piscibus rivus et aqua, hoc bonis et studiosis monachis rectissime dicitur cella. Nam sicuti pisces diu vivere sine aqua nequeunt, sic monachi crebrius extra cellam discurrentes, in vera mentis puritate non subsistunt. Cella enim monachis est officina virtutum, et mundus nimium frequentatus multorum causa vitiorum. Cella monachis est divinæ scholæ scientiæ, extra quam cœlestis non datur sapientiæ doctrina. Unde monachus, qui secretum cellæ non diligit, ad veram scientiam Scripturarum Dei minime pertingit. Quod beatissimus pater hic noster, sanctus probe considerans Rabanus, cellam ab infantia sua dilexit monasticam, in qua conscientiam suam ab operibus mundi vanis custodivit illæsam, et omnium scripturarum, tam humanarum quam divinarum, plenam fuit assecutus scientiam. Cellæ namque secretum amœnitati comparatur paradisi, in qua delectabiliter consistens, ac sibi per divini amoris continuum exercitium unitus, mente simul et corpore habitavit secum in domo Dei quietus, animo creatori suo devotus, nulli fratrum molestus, nulli gravis, nulli onerosus, sed acceptus bonis omnibus, et in vinculo charitatis fraternæ sincere dilectus. In eo fuit completum, quod per prophetam Jeremiam dudum legitur pronuntiatum: *Bonum est homini, cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua: quia sedebit solitarius et tacebit, quoniam levabit se supra se (Thren. III, 27 et seq.)*.

^b Imo 15 tantum, ab an. 802 ad 817, quo a fratribus depositus legitur in eisdem Annal.

Hæc sunt purificatæ convivia mentis, quæ nemo intelligit, nisi qui accipit, nemo vero accipit, nisi qui se pro Dei amore ab omni carnis illecebra veraciter segregavit. Non enim consentiunt in unum cohabitare vera gaudia mentis, et corruptibiles deficiæ ventris, quoniam duobus contrariis servire dominis Salvator omnium non dicit esse possibile. *Beatus igitur magnus iste servus Christi Rabanus, qui, gratia Spiritus sancti præventus, in consilio impiorum non abiit, et in via peccatorum non stetit, nec in cathedra derisorum consedit: sed in tege Domini fuit voluntas ejus confirmata et stabilis, et in justificationibus ejus meditatio illius die permansit ac nocte (Psal. 1, 1, 2). Beatus, inquam, vir iste, et omni posteritati merito venerandus, qui in hac mortalitate positus, semen bonum in benedictionibus Domini seminavit, de quo nunc fructum æternæ felicitatis manducat in cælis. Propter quod omni censetur honore dignus, ac sempiterna memoria celebrandus, qui factus imitator discipulorum Domini, doctrina et moribus universam illustravit Ecclesiam, et varios hæreticorum errores disputando scribendoque confutavit, de quibus suo inferius loco plenius dicturi sumus.*

Cum ergo lætatus Magnentius octavum decimum ætatis suæ annum attingeret, qui fuit Dominicæ nativitatis octingentesimus sextus ^a, et incredibili divinarum Scripturarum teneretur amore, jamque omnes deputatos sibi doctores atque magistros vel æquasset, vel etiam superasset eruditione et doctrina, nec tamen in his, ad quæ discendo pervenerat, posset esse contentus, sed pro magnitudine desiderii sui ad majora sacri studii arcana festinaret, locum ad tempus mutare profectus causa decrevit. Nam eo tempore studium litterarum generale, sicuti postea, necdum in Fuldensi monasterio vigeat. Monachi etenim humili Scripturarum intelligentia contenti, moribus graves, et subrusticana simplicitate imbuti, altiora scientiæ studia non curabant. Unde beatissimus juvenis cum pro ingenti Scripturarum desiderio, propter magistrorum penuriam animum suum in proprio satiare monasterio non posset, sciretque Rathgarium se pastorem habere favorabilem, quadam die ad pedes ejus provolvitur, et quid haberet in animo summa cum humilitate manifestum faciens, consensum sui senis deprecatur. Placuit petitio adolescentis abbati; et consilio seniorum adhibito, facilem postulanti dedit consensum. Cernebat enim senior providus, ut paulo dictum est prius, gratiam in eo relucere divinam, cujus

A illum operatione magnum non dubitabat esse futurum, unde et libens petita concessit.

In diebus illis florebat in regno Francorum Albinus, qui et Alcuinus, natione Anglicus, professione monachus ^b, ordine Levita, dignitate abbas ^c monasterii sui Martini Turonensis, Caroli regis Magni quondam præceptor, in omni varietate scripturarum doctissimus, qui primus apud Gallos et Italos Romæ ^d, Parisii, et Suessionis, scholis monachorum publicis prælatus multa scripsit ad utilitatem communem, et plures in omni scientia auditores educavit doctissimos. Ad hunc venerabilem virum (eo tempore in urbe Roma custodem et ministrum) Ecclesiæ Lateranensis ^e, ac scholis monachorum publicis præsentem, Rathgarius abbas de Fulda misit Rabanum cum aliis ^f duobus monachis, Haimone et Diedone: quorum prior episcopus postea fuit in Halberstat, posterior vero Hattoni in abbacia Fuldensi fratrum electione successit. Albinus ergo missos ad se monachos de Fulda sub magisterii sui ferula suscipiens, omnem circa illos diligentiam adhibuit, et nullis pro salubri eorum institutione laboribus pepercit. Rabanum tamen, quem cæteris acutiorem ingenio videbat, propensiore studio prosequeretur docendæ, et singulari cura sollicitudinis circa illum vigilabat. Annis sex continuis ^g apud Albinum magistrum Rabanus studiosissimus auditor atque discipulus Romæ permansit, et discendis Scripturis indefessum studium sedulus impendit. In his artibus septem, quas professores earundem liberales vocant, evasit doctissimus, et in omni scientia, tam divinarum quam humanarum traditionum, non erat illi secundus. Enimvero quam eruditus fuerit in grammaticis, in rhetoricis, in logicis, in arithmetis, in geometricis, in poeticis et musicis, in astronomicis et mathematicis, in physicis et metaphysicis, in philosophicis et theologis, in humanis quoque et divinis, quicumque plenius intelligere desiderat, ejus volumina, quæ et plura sunt et elegantissima, diligentius revolvat. In disputando tanti fuit acuminis, ut omnium sophistarum nominatissimus haberetur et esset. Unde, veluti alter Augustinus, hæreticorum terror et malleus erat, quos omnes facili congressione superabat et vicit. Et cum tantam omnium scientiarum esset copiam adeptus, nunquam tamen in superbiam fuit elatus, nunquam suo se judicio inaniter super alios extulit, nunquam simpliciores et minus in Scripturis eruditos etiam leviter contempsit. In vera namque humilitate fundatus monastica, parvulus in oculis suis

^a Alcuinus an. 80½ mortuus est: ad quem missus est Rabanus an. 802.

^b In Chronol. Turonensi dicitur canonicis profuisse: de monachatu ejus silent antiqui.

^c In concilio Romano anni 799 sub Leone III habito, appellatur, actione 2, abbas monasterii Sancti Martini.

^d Docuisse Alcuinum in Italia Romæ, aut etiam Paris. aut Augustæ Suessionum, apud antiquos non

legimus.

^e Hæc omnimodo falsa; occasio erroris ex carmine operi de Cruce præfixo non recte intellecto.

^f Imo cum unico solum socio Hattono missus est, non Romam, sed ad monasterium Turonense S. Martini.

^g At secundo anno regiminis Rathgarii mortuus est Alcuinus.

apparebat, et quanto major existit, tanto se per amplius humiliavit. Noverat enim, monachi scientiam sine vera humilitate mentis perniciosam esse stultitiam, etiam si apud homines doctissimus habeatur. Dicit enim Scriptura: *Doctrina viri per patientiam dignoscitur* (Prov. xix). Patiens autem veraciter nemo dici meretur, qui humilis non fuerit, et Omnipotentis nutui plena voluntate subjectus. Rabanus autem noster, verus Dei amator, qui et humilis et patiens veraciter exsistit, quanto in bonis studiis amplius profecerat, tanto magis animum suum coram Deo et hominibus humiliabat. Non illum vana terreni honoris ambitio traxit ad stadium, non paupertas vel inopia fecerat monachum in Scripturis esse studiosum; sed Dei amor, qui vincit omnia, mentem illius incenderat ad spiritualis scientiæ incrementa. Nihil est difficile bonæ voluntati, nihil formidabile Deum veraciter amanti. Unde cum se totum divino mancipasset obsequio, nihilque in hoc mundo quaereret, nihil cuperet vel optaret, nisi Deum solum et scientiam Scripturarum, dignum se Christo studuit exhibere ministrum, a quo noverat omne donum mortalibus provenire perfectum. Semper aliquam divinæ lectionis codicem versabat in manibus, semper in semetipso sibi unitas [Forte, unitus] aliquid operabatur bonæ operationis. Et neque diebus neque noctibus ab investigatione divinarum cessabat Scripturarum. Nam præter illud tempus, quod vel inevitabilis necessitas requirebat naturæ, vel divini cultus ratio postulabat, quod reliquum erat, omne Scripturarum studio impendebat, idque totum se arbitratus perdidisse, quod aliter quam in Dei laudibus, aut sacris fuisset lectionibus expensum. Propterea quoties ab actionibus poterat vacare publicis, suis utiliter insistebat privatis, semperque oratione præmissa speciali devotione mentis ad Deum, aut legit, aut scripsit, aut legentem in scholis Albinum audivit magistrum. His illum sacris intentum studiis, et sine intermissione continenter occupatum, magna Dei miseratio cunctarum virtutum decoravit oratu, contulitque optanti sensum per omnia consummatum intelligendi Scripturas, deditque bene merito sanctorum scientiam, et in cunctis operibus boni consummationem. Annis tandem sex Romæ apud magistrum cum ingenti doctrinæ profectu expletis, beatus Dei famulus, una cum Haimone et Diedone, pastoris sui edicto revocatur ad Fuldense monasterium, qui tametsi multo libentius sub directione præceptoris in annos plures coeptum continuasset studium, suo tamen promptus obedivit abbati, sciens obedientiam cunctis monachorum prævalere virtutibus, per quam solam iter patescit australibus ad patriam cœlestem.

Anno igitur Dominicæ Nativitatis octingentesimo duodecimo ^a, indictione Romanorum quinta, beatus Rabanus annum agens ætatis quartum atque vicissimum, abbatis sui præcepto de Roma cum Haimone et Diedone ad monasterium Fuldense revertitur:

^a Et hæc ætatum ratio ex dictis corrui.

A anno videlicet abbatiz Rathgarii memorati octavo. Quem fratres cum magna charitatis lætitia susceperunt, dona multiplicia in eo divina honorantes quippe qui noverant illum non solum propter scientiæ præminentiam, et magistrum esse venerabilem, sed multo magis ob vitæ meritum, cunctis in Christo virtutibus locupletem. Enim vero per illud sexennium, quo Romæ sub abbatis magisterio litteris operam dederat, in omnia scientia, tam humana quam divina, super omnes coetaneos suos mirifice profecerat, evasitque summus in omni scibili philosophus, poetaque disertissimus, et theologus cunctorum iudicio excellentissimus. Tanta denique et Romæ et Fuldæ cunctis vitæ suæ diebus virtutum et meritorum sanctimonia claruit, quod eorum, qui cum eo habitabant, gratia illum Dei præventum speciali nullus dubitavit. Unde sibi non solum profuit, sed multis verbo, scriptis et exemplo salutis iter ostendit. Rathgarius quoque, venerabilis abbas, qui, ut supra diximus, illam præ cæteris arctius diligebat, ejus profectui miro congratulabatur affectu, gavisusque eam se habere discipulum, qui jam idoneus esset quoscunque et alios docere, magnificas omnipotenti Deo gratiarum retulit actiones. Verum ut ecclesiastici ordinis collatione major esset Rabano inter fratres auctoritas, per singulos sacri ministerii gradus evectum, postremo rector illum, tricesimo ætatis anno, ad sacerdotalis officii dignitatem promovit. Qui presbyter consecratus, nihil pristinæ humilitatis omisit; nihil monasticæ conversationis et puritatis neglexit; sed majori se humilitati subjiciens, totam ad regularis observantiam disciplinæ animum convertit, cunctisque fratribus suis se obsequentissimum exhibuit; et vel orationi, vel sacræ lectionis studio semper intentus fuit. Cella, sicut prius est dictum, paradisi illi exsistit, et chorum psallentium fratrum, cœlum repavit. Et quia cunctis pro Christi nomine humiliter obsequi studuit, jure omnibus dilectus fuit. Amabant eum sancti seniores ut filium, venerabantur studiosi juvenes ut cœlestis doctrinæ magistrum. Omnes quoque in communi totius illum religionis monasticæ habebant exemplum, et summum eruditionis Christianæ documentum. Præcipuo tamen congratulationis officio Rathgarius abbas reverendissimus exultabat, quod illum, quem singulari prosequeretur affectu amoris, tanta cerneret insignia possidere virtutum. Et vere dignus fuit amari ab omnibus, qui conditorem omnium puro semper dilexit affectu. Completa fuit in illo placida illa æternæ sapientiæ pollicitatio dicentis: *Ego diligentes me diligo: et qui mane vigilaverint ad me, invenient me. Mecum sunt, inquit, divitiæ et gloria, opes supernæ et justitia. Melior est fructus meus auro et lapide pretioso: et gemina mea argento electo* (Prov. viii, 17). Dilexit Rabanus etenim sapientiam Dei Patris, cujus notitia credentibus datur per fidem in Scripturis sanctis: quarum lectioni tanto crebrius incubuit, quanto Deum sincerius

amavit. Ejus gutturi fructus sacrae lectionis semper dulcis exstitit; quem in fervore sancti Spiritus gustavit. O quam suavis est veraciter gustanti sapor divini amoris, per quem hujus mundi cuncta dulcescunt adversa, et forti animo vilescent omnia blandimenta. Nihil praeter divinum in affectum cordis admittitur, ubi solus creator super omnia amat. Hujus sacri ergasterii summus operator exstitit Rabanus iste, de quo loquimur, in quo spiritualis doctrinae plenitudo exuberans totam illustravit Ecclesiam, et plures erudit ad justitiam. Et ne ordine praepostero diutius evagemur, operae pretium judicavimus intermissa repetere, et quae circa Rabanum ab Urbe reversum, priusquam presbyter fuerit ordinatus, sint gesta breviter annotare.

Rathgarius memorabilis abbas utilitati cupiens consulere plurimorum, de fratrum suorum consilio scholam in monasterio Fuldensi publicam instituit, cujus magisterium sancto Rabano, de Italia nuper revero commendavit. Anno itaque Dominicae natiuitatis octingentesimo tertio decimo, in dictione Romanorum sexta, Rabanus annorum viginti quinque monasterii monachorum scholae praeficitur, et eum docendi modum, quem ab Albino nunc didicerat, etiam tenere apud Fuldenses monachos inviolabilem jubetur. Qui mox ut docendi subivit officium, per omnia curavit Albinum sequi et imitari magistrum, ut juniores videlicet monachos primum doceret in grammaticis, et cum apti viderentur ad majora gravioribus etiam formarentur institutis. Cumque hujus novae institutionis apud Germanos fama transisset in publicum, plures coenobiorum praelati eam docendi formam laudantes, alii monachos suos ad Fuldam miserunt sub Rabani ferula sacris inbuendos studiis, alii vero scholas erexerunt in monasteriis propriis, quibus praefectores de memorato coenobio doctiores quosque praefecerunt. Sed in tempore brevi valde crevit numerus discipulorum Rabani docentis, et per totam Germaniam et Galliam eruditionis et sanctitatis ejus veneranda opinio se diffudit. Unde factum est, quod non solum abbates, monachos, sed etiam nobiles terrae, filios suos Rabani docendos magisterio subdidicerunt. Quos ille, ut erat mansuetissimus, omnes summa cum diligentia informabat, prout uniuscujusque vel aetas, vel ingenium permittebat,

^a Walafridus Strabus abbas Augiæ.

^b Discipulus fuit Elizachari.

^c Aliis *Liubertus*, de quo Trithemius in Chronico Hirsaugiensi.

^d Hujus nusquam alibi meminit Trithem., nequidem in Chronico Hirsaugiensi. An Rudolfus intelligendus, Vitæ prioris auctor?

^e Inter sanctos refertur a Wione, Menardo, Ferrar., 25 Octob.

^f Brunuart aliis dicitur.

^g Alius ab hoc fuit Egbertus duobus sæculis junior, creatus vigesimus secundus abbas Fuldensis, an. Chr. 1048, vita functus 17 Novemb. an. 1058, uti ad hos annos scribunt Schafnaburgensis et Marian. Scotus. De eo hæc tradit Lesleus lib. v de Rebus Scotorum in Machabæo octogesimo quinto rege: « Egbertus quoque abbas Fuldensis hoc tempore vivit, cui successit Siegbertus Scotus, virtute et pietate

alios in grammaticis, alios vero in rhetoricis; atque alios in altioribus divinae atque humanae philosophiae scripturis, sine invidia communicans, quod singuli ab eo postulassent; omnes vero, quos in auditorium suum docendos admisit, non solum prosa, sed etiam carmine, quidquid occurrisset, scribere informavit.

Multos insignes, doctos atque sanctissimos auditores habuit, quorum excellentiores atque praecipuos Megenfridus in libro *de Temporibus gratiae* quartodecimo nominatim commemorat, etsunt isti: Strabus ^a, monachus Fuldensis, patria Francus orientalis, qui magistro in regimine scholarum Fuldæ successit, vir in omni plenitudine scripturarum doctissimus, metro exercitatus et prosa, multa in utroque genere conscripsit. Freulfus ^b, monachus Fuldensis, patria Saxo, postea episcopus Lexoviensis in Rhotomagensi provincia Christianae fidei praedicator egregius, qui et ipse plura opuscula conscripsit. Luthbertus ^c, monachus Fuldensis, et postea primus abbas in Hirsaugia, Spirensis diocesis, patria Sævus, doctor in omni varietate scripturarum eminentissimus, nec minus vitæ merito quam eruditione praclarus, qui nonnulla ingenii sui monumenta reliquit, et multa suis bona monachis impendit. Hildolfus ^d, monachus Fuldensis, patria Francus orientalis, et primus apud sanctum Aurelium Hirsaugiæ scholarum magister, homo integerrimae conversationis et doctrinae, qui et ipse multa utilia conscripsit. Ruthardus ^e, monachus Fuldensis, et secundus apud Hirsaugiam scholasticus post mortem Hildolfi, qui cum esset doctissimus, plura composuit. Bernardus ^f, monachus Fuldensis, et postea Hirsfeldis abbas, patria Francus orientalis, vir sapientia et moribus clarus, multa lucubravat. Bertholfus, monachus Fuldensis, patria Doringus, vir tam in divinis Scripturis, quam in litteris humanis longe doctissimus, qui et ipse nonnulla scripsit. Joannes, monachus Fuldensis, patria Francus orientalis, poeta et musicus insignis, qui et plura scripsit, et cantum ecclesiasticum primus apud Germanos varia modulatione composuit. Vingbertus, monachus Fuldensis, patria Saxonius, vir miræ simplicitatis et magnæ nihilominus eruditionis, vitæ merito et clarus virtutibus effulsit. Egbertus ^g, monachus Ful-

est consecutus, ut Moguntinus archiepiscopus omnium conspiratione declararetur. Verum ejus successorem non Siegbertum sed Siegfridum, apud Germanos in Eppesteynia familia oriundum fuisse docent Broverus lib. iv Antiq. Fuld. et Ferrar. lib. v Rerum Mogunt. Ob verba Le-lei Egebertum Scotis ascripsit Wion append. ad Martyrol. Monasticum. « S. Egebertus, inquit Scotus, abbas Fuldensis, vir doctrina et sanctitate conspicuus. » Utrumque citant, et Egbertum sanctis annumerant auctor Martyrol. Anglicani et Camerar. in Menolog. Scotor. : hic 19 Novemb., ille 26 ejusdem Novemb. Hunc sequitur Ferrar. in Catalogo generali sanctorum et cum altero Egherto confundit, conjicitque vixisse ad ann. 690. An non majori jure hic Rabani discipulus sanctis ascriberetur, qui miraculis dicitur curascasse? Verum solidiora requirimus antiquorum testimonia.

densis, vir vitæ admirabilis, et nullo tempore voluntarie pro Christo inclusus, miraculis coruscans, nonnulla composuit. Carolus, monachus Fuldensis, patria Francus orientalis, magnæ sapientiæ et eruditionis homo, quem ferunt, mortuo præceptore, Moguntinum meruisse archiepiscopatum ^a, et nonnulla edidisse volumina. Alfridus ^b, monachus Fuldensis, patria Saxonieus, mira sanctitate et eruditione clarus, Deique verbi prædicator egregius, qui de Fulda missus ad Novam in Saxonia Corbeiam scholasticus, postea quartus Hildelsheimensis ecclesiæ pontifex ordinatur. Omnes præscriptos Rabani apud Fuldam insignes discipulos, Meginfridus historiarum scriptor commemorat, et varia dicitur scripsisse opuscula. Ex aliis quoque cœnobiis ad se missos insignes habuit auditores multos, doctrina et vitæ sanctimonia celeberrimos, quorum nomina per memoratum scriptorem expressa, nos isthic amore brevitatís omisimus, ne tædium induceremus.

Curavit etiam hic beatissimus monachorum institutor auditores suos erudire non minus ad timorem Dei, et mandatorum observantiam, quam ad intelligentiam Scripturarum, sciens in sancto propheta Daniel scriptum: *Quoniam qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates* (Dan. xii, 3). Parum est enim ad scientiam hominis claustralis intellectum erudire, nisi etiam studeas pro viribus affectum ad Dei amorem accendere. In quo docendi genere beatus doctor Rabanus præ cæteris notabiliter emicuit; qui suos auditores imprimis ad justitiam erudit, quibus inter legendum crebro persuadere conatus est mores suos regularibus conformare sanctionibus, evangelicisque ante omnia semper obedire institutis. Docuit illos mundum et omnes voluptates carnis pro Dei amore contemnere, vanitates transitorias et seculi pompas fugere, et omnem concupiscentiam inordinatæ voluntatis declinare. Deum pura mente super omnia diligendum moxuit, et sedulo, ut se reminiscerentur morituros, discipulis lector inculcavit. Monasticæ religionis tam sincerus fuit amator, ut in auditorium suum neminem admitteret, nisi prius mentem ejus diligentissime super integritate observantiæ regularis explorasset. Unde si quos mente aut corpore vagos, et ad observantiam monasticæ disciplinæ minus reperisset idoneos, tanquam animalia bruta et bestias immundas ab accessu montis divinarum Scripturarum arcebat, dicens: *Scriptum est: Bestia, quæ montem tetigerit, lapidibus obruatur* (Exod. xix, 12). Propterea, fratres, abite, et primum discite vos mente componere, ut moribus emendatis dignis cum Moyse Dei sermones in montis cacumine audire. Nemo enim Dei Scripturas discendo utiliter percipit, cujus adhuc anima vitiorum pulvere sordescit. Et hæc forma docendi sancto viro semper familiaris existit, ut studio litterarum justitiæ præponeret disciplinam, et scientiæ Scripturarum an-

^a Hæc supra refutata sunt.

A teferret pietatem. Qui tanto facilius justitiam et virtutum observantiam persuadere potuit, quanto eas non modo verbis, sed etiam operibus demonstravit. Singularem habebat docendi gratiam, et persuadendi maximam facilitatem. Nam et ingenio fuit acutus, et facundia disertus, voce quoque tubali sonorus, et quadam gravitate venerandus. Unde quoties ratio postulavit, sola potuit voce terrere improbos, et non minus humilitate mulcere prostratos. Conveniens animæ donis corpus, Domino largiente, consecutus, et magna fuit in eo dilectionis auctoritas, et non minor cum mansuetudine affabilitatis humanitas. Qua moderatione ab adolescentia temperantissime usus, et sibi tranquillus existit, et discipulis doctor utilis, fructuosusque, ut pro tempore merebantur, occurrit.

Fuerunt eo tempore, Meginfrido testante, in cœnobia Fuldensi monachi sub regula sancti Benedicti, omnipotentî Deo in summa religione famulantes, numero centum quinquaginta, qui omnes, ut supra dictum est, a vino et carnibus abstinebant. Ex his duodecim ad minus, in omni scientia scripturarum doctissimi, dicebantur *Seniores*: quorum consilio abbas in quotidianis necessitatibus utebatur, ut opus non esset universam fatigare congregationem. Quoties vero ex his duodecim quispiam, vel ad aliud cœnobium missus, vel morte fuisset sublatus, ex doctioribus et sanctioribus mox alius in ejus locum rectoris et seniorum electione constituebatur. Et hæc laudabilis seniorum constitutio multis annis duravit, quandiu videlicet studium scripturarum in Fuldensi monasterio, quod sanctus Rabanus incœperat, viguit. Ista autem fuit lex duodecim doctorum, ut singulis legerent singuli juxta principalis ordinationem magistri, qui semper tertius decimus erat, et propterea omnium deputator lectionum, cui et obedire cæteri post abbatem omnes tenebantur.

Fama sanctitatis et eruditionis Fuldensium monachorum, et sancti præcipue Rabani, per totum se regnum Francorum longius diffundente, filios suos multi nobiles et ignobiles ad serviendum Domino in eorum consortium tradiderunt, e quibus postea plures in Germania Ecclesiæ pontifices habuerunt atque pastores. Regulari etenim observantia durante, nullus a Dei servitio repellebatur, sive nobilis esset, sive ignobilis; sed juxta præceptum legislatoris Benedicti, cunctis aditus patuit pura intentione converti volentibus. Quæ tamen consuetudo cum successu temporis, et in Fuldensi monasterio, et in plerisque aliis contra intentionem regulæ cernitur immutata, postea videlicet quam et divitiæ religionem extinxerunt, et luxus cum ambitione pessima studium eliminavit scripturarum. Fervor eo tempore incredibilis fuit monachorum [*Videtur decesse erga*] sanctarum studium Scripturarum, qui per sanctum Rabanum Fulde cœpit, ut supra diximus, et brevi per omnia pene cœnobia Germaniæ et Galliæ convaluit. Nec erant Latino patrioque sermone contenti,

^b De eo egimus supra.

sed linguam discere Græcam atque docere, necessarium fore discipulis divinæ speculationis arbitrati, etiam Hebraicæ Chaldaicæque notitiam cum labore fuerunt assecuti. Sanctus namque Rabanus, Albini Romæ auditor, Theophilum a quemdam Ephesium habuit præceptorem, a quo Pelasgi sermonis intelligentiam apprehendit sufficientem, quam reversus in patriam suis quoque discipulis absque invidia communicavit. Enimvero cum esset vir omnium non solum studiosissimus, sed etiam sine contradictione cujusquam doctissimus, optime intellexit neminem apud Latinos veraciter eruditum et in sacris literis consummatum posse reperiri, qui notitiam Græcæ linguæ non fuerit assecutus. Quod eo confirmo fidentius, quo, arte impressoria multiplicatis hodie Græcis voluminibus, et ipse sub bonis præceptoribus quantulumcumque hujusce sermonis intelligentiam apprehendi. Nam sicuti rivulus ex fonte, ita ex lingua Græca Latina descendit. Quisquis ergo fontis notitiam despicit, vim et proprietatem rivuli, poculo cujus utitur, minime cognoscit. Jure igitur omnis Germania simul et Gallia tripartita hunc beatissimum doctorem veneratur Rabanum, ut unicum totius literarum principem : a quo et pontifices Romani susceperunt ecclesiasticæ disciplinæ, et monachi, Scripturarum salutarem clavem intelligentiæ. Merito, inquam, Germanorum posteritas omnis Rabani laudes in perpetuum personabit, qui primus omnium, veteri barbarie pulsa, suam fecit nationem sermone Latinam. Primus enim omnium sub fide Christi Germanos et Græcam resonare linguam docuit et Latinam. Nullus ante illum, apud Germanos vel natus vel institutus, Græci sermonis notitiam habens, tot volumina tam eleganter, tam proprie, tamque concinne atque Latine uspiam conscripsit. Si qui vero apud Germanos in regno Francorum ante ipsum docti fuerunt, non indigenæ, sed Græci, Romani, Galli, Scoti, Britanni, seu advenæ aliunde venientes existerunt. Beatissimus autem Christianæ fidei doctor insignis Rabanus, unicus et primus Germanorum institutionum princeps, et magister disciplinæ, qui nullum ante se in sua habuit natione præcedentem scientiæ consummatæ doctorem, divino (haud dubium) succensus instinctu, quod domi habere non potuit, Romæ laudabiliter quæsit, invenit, didicit, et Germanis sine invidia reportavit, prisicamque de patria barbari fugavit. Gentem suam gemino decoravit ornatu, qua et moribus ad sanctitatem politioem reddidit, et infusa sermonis Romani elegantia in omnem scientiæ plenitudinem introduxit. O doctorem cunctis venerandum sæculis ! O litterarum principem, omnibus viris doctis perpetua celebrandum festivitate, qui vitam in carne

^a Quod Browerus in notationibus ad Vitam S. Sturmionis de Trithemio veritus fuit, ut lectori verba dederit, quæ dari sibi non postulet, etiam de eo hic vereri possemus. Sed unde Trithemio incidat ab hoc Theophilo Rabanum Græcas Romæ litteras edoctum? Forte ex Alcuini ad hunc epistola septuagesima secunda inter hujus Opera.

A duxit sanctissimam, et universis Ecclesiæ filiis doctrinam effudit salutarem! Jure, inquam, vivaci memoria commendandus est omnium, qui non solum exemplo tunc præsentibus æternæ pabulum vitæ præbuit, sed etiam posteritati suis scriptis documenta salutaria reliquit. Vere dignus est, cujus in benedictionibus memoriam celebret omnis per Germaniam posteritas, per quem nobis tanta mentis et corporis provenit utilitas. Fidem Christi orthodoxam summa cum alacritate semper docuit, sacram eodem Scripturam apud Germanos primus reddidit, vitam apostolicam ducens perniciosos hæreticorum errores constantissima ratione confutavit. Denique, sicut in superioribus est dictum, primus omnium apud Germanos publicam monachorum scholam tenuit, in qua non solum claustrales, sed plures etiam sæcularis vitæ homines habuit auditores. In ministerium divinarum Scripturarum scientias convertit sæculares : et, veluti Socrates alter, tractam e cælo philosophiam in ethicam transmavit ; propterea, ut me dixisse memini, auditores suos in omni doctrina litteraturæ sæcularis ad plenum instituit, eosque imprimis grammaticos, dialecticos, rhetores, arithmeticos, geometras, astronomos, musicos, atque poetas statuit ; et postea donec ad divinarum Scripturarum scientiam introduxit.

Hæc forma docendi per ipsum didascalis tradita, multis annis in Fuldensi monasterio perseveravit, et successu temporis ad plura Germaniæ cænobia non sine maxima utilitate translata fuit, sicuti facile per veterum scripta comprobatur, eo tempore, præter solum ordinem sancti patris Benedicti, nulla fuerunt claustralium per totam Germaniam cænobia, cum neque Cistercienses adhuc essent instituti, neque fratrum conventus Mendicantium, neque alterius cujusvis observantiæ singularis, qui omnes longe postea supervenerunt. Et ideo quoties in hoc opere mentionem de monachis facimus, non alii quam Benedictini sunt intelligendi, nisi nominatim alterius professionis exprimentur specialiter. Ad multos annos duravit in cænobiis monachorum istud mirabile studium scripturarum, et viros sanctitate non minus quam doctrina sacer ordo Benedicti produxit innumerabiles. Legimus enim, sicuti ex supputatione annalium nostrorum constat manifestum, quod ex monachis, ordinem sancti patris Benedicti professis, quatuor et viginti per successum temporis sacrosanctæ Ecclesiæ Romanæ fuerunt pontifices, cardinales ducenti sexaginta novem, archiepiscopi, per diversas mundi ecclesias, mille sexcenti octoginta quatuor, episcopi vero quatuor millia quingenti duodecim. Denique catalogo sanctorum ^b ex eodem ordine reperiuntur ascripti quindecim millia sexcenti, præter

^b De his ita Baronius ad annum Christi 494, num. 77 : « Cum innumerorum pene sanctissimorum atque etiam doctissimorum Patrum patriarchæ Benedictus fuerit fecundissimus propugnator, perperam, mea sententia, illi faciunt qui ei, quos non genuit, alienos partus supponunt, qui, inquam, nimo ejus ordinis, sub quo profitentur amore, non-

moniales et alios innumeratos, quorum nomina ignoramus. Hi sunt fructus monachorum studii salutaris, in quo plantante Rabano multa millia in omni doctrina et sanctitate, totam illustrantur Ecclesiam. Sed non duravit in finem hæc sancta consuetudo monachorum, quoniam quod laudabiliter cœpit ex tempore, etiam cum tempore turpiter defecit. Nam circa Dominicæ nativitatæ annum millesimum centesimum, multiplicatis in Ecclesia Dei variis iustitutiis claustralium, studium a monachis nostris tepescere cœpit, ac pene defecit.

Rabanus autem Maurus, monachorum scholasticus insignis, posteaquam scholis præfuerat annis quinque, manum apposuit ad scribendam, ætatis suæ anno tricesimo : qui fuit Dominicæ nativitatæ octingentesimus octavus decimus, indictione Romanorum undecima. Et cum primis quidem scripsit mirabile illud opus de laudibus sanctæ Crucis, quod postea dicavit Gregorio summo pontifici quarto : de quo in supplicatione pro Mauro sic ait præceptor Albinus :

Hunc puerum docui divini fluminis verbi,
Ethicæ monitis et sophiæ studiis.
Ipse quidem Francus genere est, atque incolæ silvæ
Buckoniae, hæc misit discere verba Dei.
Abba suus namque, Fuldensis rector ovilis,
Illum huc direxit, ad tua tecta, Pater.
Quo mecum legeret metri scholasticus artem,
Scripturam et sacram rite pararet ovans :
At ubi sex lustra implevit, jam scribere tempus,
Ad Christi laudem huic edidit arte librum.

Quæ vero, quanta, et qualia doinceps scripserit, tam in calce hujus voluminis, quam in libro de scriptoribus ecclesiasticis lector studiosus poterit invenire. Nullus ante illum Germanus tot volumina composuit, tot utiles Ecclesiæ tractatus tanta venustate elegantiaque Latini sermonis rutilantes, in natione Theutonica prius nemo lucubravit. Nam Vetus et Novam ex integro Testamentum in voluminibus multis exposuit, et commentariis pulcherrimis luculeter exornavit. Quod quidem scribendi studium ab eo tempore, usque ad mortem suam per annos triginta novem, sine intermissione, semper continuavit. Anno autem Domini nostri Jesu Christi octingentesimo vicesimo, indictione Romanorum tertia decima, Rathgarius ^b Fuldæ abbas tertius, cui fratrum electione quartus in ordine abbatum succedens, Ægiso, vir senex et religiosus, præfuit annis quinque, sub quo beatus Rabanus cœptum strenue docendi continuavit officium, vitam in omni pleni-

bullos fama illustres viros, qui etiam ante sancti Benedicti tempora floruerunt, ejusdem fuisse Regulæ professores imprudenter et inconsulte nimis affirmant. Etenim non fecundis, sed sterilibus supponi altera soboles consuevit. Præstitit hoc inter alios Trithemius, auctorque cæteris posterioribus fuit id ipsum faciendi. Hæc Baronius. At plurimos, quorum nusquam nominat Trithemius, hujus ordinis sanctos proferimus.

^a Imo ipse Rabanus in persona præceptoris Albinum tum pridem defuncti : et patronum quem deprecator est sanctus Martinus, non Gregorius IV papa, ut supra ostensum.

^b Deest hic verbum, *depositus est*, aut quid si-

ludine virtutum agens religiosissimam, et sacram indesinenter explanans Scripturam ad gloriam Dei omnipotentis, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER SECUNDUS.

Hactenus, reverendissime præsul, et princeps illustrissime Alberte, primum de Vita sancti Rabani prædecessoris tui librum, auxiliante Domino Deo, continuavimus, in quo conversionem ejus ad institutiones monasticas, studium quoque et eruditionem scripturarum aperta narratione digessimus, ut quo fervore divini amoris simul et fraternæ charitatis vir tantus conversationem suam incæperit, posteritatis memoriæ perpetuo commendaremus. Nunc autem, in sequenti libro, quem secundum adjicimus, primo tempus quo Fuldeasi monasterio præfuit abbas, quantum si [*Fortè*, se] vires nostræ tenues nimium extendunt, stylo commendare pergitur, ut historiam ordinæ debito non fraudemus, verumtamen non pollicemur, nos omnia scripturos quæ in abbatiæ gessit ; sed ex multis consignamus paucissima, ut pote qui propter negligentiam scriptorum invenire nequivimus, quæ restabant, potiora.

Anno igitur Dominicæ nativitatæ octingentesimo vicesimo quinto ^c, indictione Romanorum tertia, mortuus est Ægiso, Fuldensis monasterii abbas quartus, anno regiminis sui quinto, vir moribus et vita religiosus, et divinarum Scripturarum amator præcipuus. Post ejus sepulturam Rabanus Maurus Magnentius, doctor et scholasticus, monachorum celeberrimus, fratrum electione communi abbas in ordine quintus instituitur, anno ætatis suæ tricesimo septimo, et præfuit annis duobus et viginti, pastorem se ovium Christi exhibens, in omni sanctitate vitæ spectabilem, et in opere semper efficacem. Primus Fuldæ abbas fuit a beato Bonifacio archiepiscopo institutus sanctus Sturmus ^d, natione Anglicus ^e, anno Domini septingentesimo quadragesimo tertio, indictione Romanorum undecima, præfuitque annis sex et triginta. Post quem Baugolfus abbas præfuit annis viginti quinque. Cui successit Rathgarius annis sedecim. Quo mortuo, Ægil abbas præfuit annis quinque. Et illo vita defuncto, sanctus Rabanus, in ordinæ fratrum quintus, ut diximus, fuerat ordinatus. A fundatione itaque monasterii Fuldensis, usque ad ipsum Rabanum, per annos octoginta duos, abbates per ordinem quatuor cæsti-

mile : rationem temporis non convenire dictum supra est. De schismate Fuldensi sub Rathgario abbate exstat poema Rabani, num. 50. De depositione ejus pluribus agit in Vita Eigilis successoris Candidus tum monachus Fuldensis.

^c Imo anno 822 supra probatum est.

^d Alii *Sturmus*, *Sturmio* et *Sturmis*, cujus vitam scripsit ejus discipulus Eigil abbas quartus.

^e Eigil in Vita : « Norica provincia ortus nobilibus et Christianis parentibus, generatus et nutritus fuit : » ubi Browerus adnotat Boios intelligi, quod Norici in Boiorum ditionem migrarint. De aliis abbatibus satis actum.

terunt. Rabanus itaque memorati cenobii quintus abbas institutus anno prænoto, qui fuit annus Ludovici regis Francorum Pii decimus ^a, Eugenii papæ secundi, annus quoque secundus, et Othgarii ^b archiepiscopi Moguntini primus, in humilitate pristina perseveravit, et vitam, sicuti consueverat, in omni puritate mentis et corporis coram Deo indesinenter continuavit. Deum munda conscientia dilexit super omnia, pro cuius amore contempsit universa. In toto corde suo mandatorum ejus semper memor exstitit, et nunquam a bono studio cessavit. In oratione tam devotus et continuus exstitit, ut nemo, conversationis ejus ignarus, putasset illum lectioni Scripturarum vel momentaneo [*Forse*, momento] potuisse intendere, vel novæ compositionis quidquam lucubrare. Rursus in legendis divinis Scripturis, in lucubrandis quotidie ferme novis voluminibus, atque in docendis instituendisque ad pietatem divini cultus, ad regularis disciplinæ observantiam, et morum integritatem monachis commissis, nec minus in ordinanda cura domestica, tam frequens fuit et sedulus, ut orandi nullum videretur habere momentum. Amor quippe Dei, quo totus ardebat incensus, non permisit esse otiosum, quoniam, sicuti expertus verissime beatus testatur Gregorius, amor Dei nunquam est otiosus. Speratur enim magna, si est; quod si operari renuit, profecto verus Dei amor nunquam fuit.

Beatus itaque abbas Rabanus ovium Christi sollicitus, parum indulgens suæ infirmitati naturæ, omne tempus, quod occupationibus rei familiaris subripere potuit, orationi et studio impendit. Monachum habuit nomine Strabum ^c, patria Francum, ex urbe Præapolitana ^d oriundum, virum in omni scientia divinarum humanarumque litterarum doctissimum, carmine ac prosa longa exercitatione peritum, nec minus vitæ merito, quam Scripturarum eruditione venerandum, quem post se monachorum scholæ ^e præfecit, et introductum docendi modum observare, et continuare mandavit. Qui Strabus et prosa et carmine plura scripsit. Ipse denique Rabanus, vigilantissimus pastor, munus docendi propter abbatiam penitus non deseruit, nec a componendis voluminibus cessavit. Amator nempe Dei sincerus, quoties opportune potuit, docendi officium, ut prius,

^a Potius undecimus fuisset Trithemio, cum 28 Jan. anni 814 S. Carolo Magno patri successerit, aut certe primus tantum Eugenii papæ II creati anno 824, die 19 Maii.

^b Hoc toto anno 825 et fere sequenti 826 adhuc Haistulphum Othgarii decessorem vixisse scribit Serarius lib. iv Rer. Mogunt., atque 28 Decemb. in festo Innocentium anni 826 obiisse, cui potius anno 827 successor datus est Othgarius. Haistulphus sanctis annueratur in Actis miss. patronorum civitatis Moguntinæ.

^c Hunc eundem esse Walafridum Strabonem dein abbatem Augiæ divitis, supra dictum.

^d An Poapolitana scribendum? *πόλις* herba, ut urbs *Herbipolis* intelligatur. De loco ejus natali alibi nihil legimus. Trithemius, lib. II de Viris illustribus, ubi Strabum a Walafrido alium statuit, utrumque

A repetivit. Unde quo liberius vacare posset interius, procuratores rerum temporalium sufficientes constituit et idoneos, de quorum fidelitate non potuit dubitare. Regnum Dei ante omnia querere studuit, et de rebus transitoriis se nimis anxie nunquam introrsit. Et quia Deum in toto corde suo dilexit super omnia, hujus vitæ ab ipso necessaria consecutus est, magna in abundantia. Circa regimen tamen animarum valde sollicitus exstitit, et oves Christi sibi commissas verbo salutis, exemplo sanctitatis, et pabulo necessariæ sustentationis studiosissime pascere curavit, sub ejus regimine monasterium Fuldense rebus atque personis crevit quotidie, et fama sanctitatis monachorum ejus per totum Francorum se regnum diffudit.

B Præcipue tamen abbatis Rabani opinio doctrinæ et sanctimonix in ore fuit omnium celebris et gloriosa, non solum apud Germaniæ Francos, sed apud Gallicos quoque et Italos. Cujus viri fama reges et principes, episcopos et doctores quoslibet, etiam longius distantes, in ejus venerationem permovit. Omnes incomparabilem ejus mirabantur doctrinam, et conjunctam eruditioni sanctitatem laudibus continuis prædicabant ubique. Ex omni regno Francorum, quod tunc erat unum, Germanis et Gallis, ad audiendum illum certatim confluebant viri multarum facultatum periti, et se fore beatos existimabant, qui ad ejus fuissent familiaritatem admissi. Multi quoque principes, nobiles et cives Rabani magisterio filios suos commiserunt imbuendos, variis atque magnificis præceptorem donis et muneribus honorantes. Quos ille tanta sedulitate docuit, qua major excogitari vix potuisset. Fuit enim laborum patiens, et qui sibi nihil onerosum aut grave judicabat, quod vel ad Dei honorem, vel ad proximi pertinebat utilitatem, unde sibi soli natus videri non voluit, qui salutem aliorum semper ut propriam quæsit. Ad regimen animarum, Deo providente, valde fuit idoneus, vigilantia, pietate, discretionem, prudentia, opere, et doctrina nulli secundus. Non erat penes illum acceptio personarum, sed electio sola meritorum: qui statim, ut abbas ordinatus fuerat, ut justitiæ magistrum, in omnibus Benedicti patris sequebatur regulam, a qua in omni vita sua nunquam temere declinavit. In ipsa namque regula

D *natione Teu:onicum* scribit cap. 35 et 41.

^e De eo supra egimus. Gerungum II abbatem Hirsaugiensem ejus Fuldæ discipulum fuisse probat in Chronico Hirsaugensi ad annum 854 Trithemius, atque se reperisse Strabi libellum de arithmetico dimensionibus, cui præponit epistolam ad hunc Gerungum sic incipientem: *Reverendissimo merito Patri, ætate filio, littera discipulo, gratia magistro Gerungo abbati æternæ beatitudinis præmium possidere.* Hæc ibi quæ difficultia sunt: nam Walafridus Strabus quinque ante annis obiit quam hic Gerungus creatus fuerit abbas: quod a Browero non animadvertum, qui eodem capite 14 lib. i Fuld. Antiq. et Strabum esse Walafridum, mortuumque anno 849 tradit, et hinc probat Gerungum discipulum ejus fuisse.

sic abbas Benedictus mandat abbati : « Non præponatur ingenuus ex servitio convertenti, nisi alia causa rationalis existat. Enim vero sive servus, sive liber, omnes unum in Christo sumus, et sub uno Domino æqualem servitutis militiam habuimus, quia non est apud Deum personarum acceptio. Solummodo in hac parte apud ipsum discernimur, si humiles et meliores cæteris in bonis et sanctis operibus inveniamur. » Hæc et alia monasticæ perfectionis instituta sanctus abbas Rabanus, una cum evangelicis præceptis atque consilii observatione studuit adimplere continua, et fidelem se Christi ministrum atque vicarium in monasterio exhibuit. In doctrina sua regulam custodivit apostolicam, in qua Paulus amator Christi præcepit, dicens ad discipulum : *Argue, obsecra, increpa* (II Tim. iv), id est, misce discreto examine temporibus tempora, et terroribus blandimenta. Dirum magistri et pium patris affectum subjectis sibi monachis exhibuit, quando indisciplinatos et duos corde severius arguit, obedientes vero mansuetos et humiles, ut in melius proficerent, paterno affectu benivolis obsecravit. Nunquam dissimulavit peccata delinquentium, sed mox ut oriri cœpissent vitia, radicitus amputavit. Honestiores enim et animis generosiores, prima vel secunda admonitione blandus corripuit, et oratione mansuetissima confestim ad sanitatem mentis revocavit; improbos vero, si qui occurrissent, duos corde, superbos et inobedientes, non verbis modo, sed etiam verberibus et abstinentia severius castigavit, sciens scriptum, *quia stultus non corrigitur verbis* (Prov. xviii). Et Merum : *Percutit filium tuum virga, et liberabis animam ejus a morte* [Al., *de inferno*] (Prov. xxiii, 14). Meditationem Dominicæ passionis in corde suo singulari devotione quotidie solebat revolvere, et pro morte Salvatoris innocentissima lacrymans et gemens gratias referre. Fertur enim sanctam in consuetudinem duxisse, ut nunquam cibum sumeret, nisi prius gratias agens, vitam, actus, et passionem Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi, ab incarnatione incipiens ad ascensum ejus in cælum per singulos articulos meditando, gemendo et orando percurrisset. In argumentum est veritatis opus illud de Laudibus sanctæ Crucis, in quo summa diligentia et devotione mysteria Dominicæ passionis enodavit. Nisi enim patienti Christo magnopere fuisset compassus, tanta laudum præconia nunquam in ejus passionis memoriam scribere potuisset. Verum quia mentem Christo compatientem habuit, vires, quas negavit infirmitas, pietas ministravit. Omnium namque spiritualium exercitiorum Dominicæ passionis est maximum, in quo monachus, qui recto et sapido modo fuerit assiduus, cito magnum inveniet conversationis internæ profectum. Monachum in hac sancta meditatione homini mundano præposui, propterea quod exutus negotiis sæcularibus ad meditationem Dominicæ passionis, vitæ et mortis aptior jure censetur.

Babani autem conversatio multum segregata fuit

A a mundo, propterea factus est Deo proximus, et sibi per binarium in ternario monastice unitus. Hujus sanctissimæ conversationis ad monadem ternarii mysterium nemo utiliter intelligit, qui adhuc vitiorum pulvere sordescit. Quisquis enim purgatus a voluptatibus carnis, et segregatus a vanis mundi sollicitudinibus in domo Domini secus solum habitat, jam oculos mentis apertos habere laudabiliter incipit, et nihil præter Deum solum vel amat vel metuit. Quo sanctissimo purgationis genere beatissimus abbas Rabanus mirifice illustratus, Deum super omnia timuit : in cujus apparere conspectu aut reus, aut a bono opere vacuus horribile judicavit. Quocirca futuræ sibi mortis imaginatione crebro perterritus, cui esset villicationis suæ rationem quandoque redditurus, sedulo cogitabat, sciens artem esse omnium artium regimen animarum. Continuum ergo futuræ rationis reddendæ memoriam revolvebat in mente, sciens nimirum culpæ pastoris incumbere, quidquid in ovibus suis paterfamilias minus utilitatis potnerit invenire. Propterea summo conatu sic statuit vivere, ut, quantum fragilitas permittit humana, securior appareret coram Deo in reddenda ratione. Unde non minus opere quam sermone, verum se omni tempore pastorem ovium Christi studuit exhibere. Et ob id omnia quæ discipulis docuit esse contraria in suis factis ostendit non agenda. Omnipotenti Deo se gratum cunctis actionibus exhibere studuit, quem pura conscientia, mundo corde, et ferventissimo charitatis desiderio amavit. Ad se ipsum recta conversatione semper ordinatus exstitit, et a semitis justitiæ minime declinavit. Ad subditos quoque suos debita sub vigilantia cura ordinatum se præbuit, quorum utilitatem et profectum in omnibus quesivit. In charitate proximi propter Deum ardens fuit et servidus, nulli gravis, inquam, nulli injuriosus, nulli molestus, sed neminem lædens benefecit universis. Evangelicis obedenter inhærens præceptis, bonum, quod sibi fieri, secundum rectum rationis judicium, voluit; prior ipse aliis sedulo impendit. Omnes in Christo sincere dilexit, omnes honore prævenit, et cunctis pro viribus benefacere curavit. Semetipsum sibi pro Christi amore veraciter abnegans, evangelicis mandatis, ac monasticis institutionibus suam in cunctis voluntatem subiecit; mortificatisque perniciosis desideriis, et voluptatibus carnis, Christianæ arma patientiæ assumpsit, et sub confessionis ordine martyrio non caruit, utpote qui corpus suum jejuniis, vigiliis, orationibus, disciplinis, et aliis duris exercitationibus monasticis sine intermissione graviter maceravit, carnibus, vino et quibuslibet esculentis lautioribus semper abstinuit : fabis, pisis, et oleribus naturæ indigentiam utcumque sustentavit. Quasi paradisi delicias amavit jejunium, et necessitatibus carnis semper præposuit animæ nutrimentum. Quidquid necessitatibus suis potuit subripere, in usus mox pauperum censuit erogare. Nam pietissimus cum esset in pauperes, et abbas Fuldæ, et archiepiscopus

Moguntia, tanta eos commiseratione prosecutus est, ut de crastino nullam videretur habere providentiam. Unde et a bonis viris, Deumque timentibus pater nominabatur inopum, et hospes egenorum. Ab illis vero, quos auri cupido insatiabilis avaritiae flammis incenderat, non pius, non misericors, non munificus, sed prodigus, vane gloriosus, et dissipator substantiae Christi, per injuriam, potius nuncupari consuevit. Ita virtus semper habet osores, qui Pharisæorum et Scribarum exemplo, bonum, quod negare in proximo nequeunt, in partem malam atque sinistram temere pervertunt. Illis similia beatus Rabanus ab improbis passus est multa, qui cum pietatem ejus in pauperes haud negare possent, vanitatis studio ascribere non timebant, asserentes illum vanæ laudis amore ductum elemosynas facere potius, quam pro honore Dei. Sed vir Domini militans sub fide Christi, qui radio divini amoris stabili jam firmitate ardebat, nec vana blateronum curavit obloquia, nec a bono, quod inchoaverat, opere propterea cessavit, quamvis non modo detractionibus suorum, sed etiam conviciis urgeretur. Nec tamen mirum, si in tanta congregatione bonorum inveniebantur etiam nonnulli minus perfecti, aut mali, cum inter duodecim apostolos Christi unus fuerit inventus traditor esse magistri; et e septem primis ecclesiae diaconibus sui exstiterit nominis auctor erroris. Veruntamen non dereliquit Omnipotens famulum suum in tribulatione, quem in camino paupertatis multipliciter probatum invenit esse fidelem, ac stabili firmitate voluntatis bonæ pene invincibilem. Nullus eorum, quibus Dei amor cordi fuerat, et sacrarum studium Scripturarum, facientem elemosynas virum Dei molestabat in aliquo; sed ex monachis illi, quos ministros et dispensatores rerum domesticarum constituerat, facibus avaritiæ succensi, bonis obnitebantur studiis sui pastoris. E quibus unus fuit, nomine Edelhardus, patria Francus, homo plus æquo in rebus mundi sollicitus, quem pater majorem cellerarium domus constituerat, cujus historiam infelicitatis ut scribamus, ratio postulat æquitatis.

Clementissimus inopum pater publico mandavit edicto, ut quoties extra tribus monasterii aliquis morte commutaret hanc miserabilem vitam, ejus præbenda in cibo et potu integra, et sine diminutione, per dies triginta continuos pro animæ defuncti salute pauperibus deberet erogari. Contigit autem anno Rabani abbatis duodecimo, qui fuit Dominicæ nativitatis octingentesimus tricesimus septimus, indictione Romanorum quintadecima, plures in Fuldensi cœnobio monachos, vocante Domino, ab hac miseria futuram transmigrare ad vitam. Unde vir sanctus, et defunctis compatiens et pauperibus vivis, ipsi Adelhardo, dispensatori domus, serius mandavit, coram omnibus dicens ei: « Cura, frater, quam diligentissime, ut præbendas defunctorum fratrum meorum plenas et integras, sicuti pro eorum salute constitui, singulis fideliter pauperibus distri-

buas. Quod si neglexeris, animam tuam in districto Dei judicio ream fore noveris, et puniendam. » Respondit Adelhardus, se patris jussa libenter facturum. Sed, o virus mortiferum, quam noxia est somper claustralibus avaritia, quos et propriæ salutis facit immemores, et contra puritatem monasticam in superbia pertinaces. Adelhardus piger ad obedientiam, tardus ad pietatem, et ardens totus ad avaritiam, pauperum inopiam neglexit, et nimia cupiditate seductus, suffragia mortuis debita fraudulenter subtraxit. Nam partim contemptu abbatis, cujus oblectabatur pietati, partim avaritia, non minus quam tepiditate perniciosa, datus in reprobum sensum, quiescentium in Domino præbendas, aut in totum retinuit, aut infideliter pauperibus ministravit. Sed nos tulit æquitas divina tantam ejus temeritatem sine vindicta. Quadam namque die, cum externis rerum curis nimium occupatus, hora jam esset tardior, et dormientibus cæteris per locum capitularem solus tenderet in dormitorium, lucernulam ex more in manibus gestans, vidit illic per gyrum monachos consedere plurimos, consueto schemate nigro indutos, et nimio terrore correptus, quid ageret, nesciebat. Erat enim tardior hora noctis, qua conventum simul tunc adunatum suspicari non potuit. Unde cum diligentius intueretur, singulas fratrum nuper vita defunctorum umbras esse cognovit, quibus stipendia subtraxerat ordinata, et ultra modum perturbatus animo, retrocedere tentabat. Sed nimius pavor, sanguine concitato in adversum, et crura obrigescere fecit et pedes, usque adeo, quod se movere de loco non potuit. Consurgunt mox impetuose spirituum defunctorum terribiles umbræ, prostratumque nimio pavore videntes, indumentis, virtute occulta, spoliarunt, ac dorso, non solum ut nobis est consuetudine castigandis nudato, sed insuper corpore toto miserum cædunt, sensibiliter virgis verberant, percutiunt, horribili vocis imagine consonantes: « Arripe [*Fortè*, Accipe], infelix, avaritiæ, quam meruisti, vindictam, post triduum graviora receptorus, posteaquam nobiscum inter mortuos fueris computatus. » Evanescentibus mox umbris, remansit Adelhardus jacens, ut mortuus. Circa medium vero noctis, cum fratres consurgerent ad laudes matutinas, flagellatum miserum repererunt, in loco capitulari jacentem, mortuum quam vivo similiorum. Qui deportatus ad infirmitarium, et ad se tandem, fratrum ope, reversus, quid viderit, et quæ mala percussus fuerit, audientibus revelavit, et quod die tertia moriturus, juxta verbum apparentium sibi spirituum, prædixit. Et ne somnium existimarent, aut solius passionem mentis: « Cernite, inquit, plagas, et verberum considerate livores, quia nemo sic dormiens, absque impressione aliqua violenta extrinsecus poterit signari. » Intuebantur miserabili severitate percussum astantes, nec lacrymas poterant continere, inter quos sanctus pastor Rabanus ovi nimis periclitanti ampliori compatiēbatur affectu charitatis et piæ commiserationis. Curavit ergo sollicitus, quod officium requirebat abbas, jamque

viribus deficientem, paterno monebat affectu de com-
missis poenitentiam agere, et de misericordia Dei nol-
latus desperare. Quem etiam salubri admonitione
contritum et poenitentem, sacramentis præmunivit
Dominicis, morientemque precibus Domino instantius
commendavit. At ille sub magno et aperto signo veræ
contritionis die tertia migravit e vita. Quo mortuo,
beatissimus abbas Rabanus omnipotenti Deo sacrifi-
cium hostiæ salutaris pro remedio animæ illius ob-
tulit, Jejunia et orationes et sibi et fratribus indixit,
elemosynas auxit, et in salutem ejus, quidquid boni
poterat, misericorditer impendit. Cum ecce defun-
ctus, tricesima die post mortem suam, in cella oranti
Rabano post matutinas visibilis et squalidus appa-
ruit, et quid pateretur, etiam habitu et assumpto
schemate quodammodo demonstravit. Ad quem nihil
territus vir Domini ait: « Quomodo est, frater, et
quid circa te nunc agitur, qui tam squalidus mihi
appares? Dic mihi, per Dominum precor, quid tibi
profuerunt orationes nostræ, castigationes et jeju-
nia? » Cui respondit spiritus: « Orationes vestræ
omnipotenti Deo gratæ et acceptæ fuerunt, mihi que
non in parvum relevamen profuere poenarum, sed
plenam obtinere veniam nequeo, donec fratres nostri
ascenderint in cœlum purgati, quos ego in carne po-
situs, mea tenacitate ac negligentia in poenis purga-
toris retardavi. Nam et præbenda mihi alioquin
debita ipsis in subsidium provenit, sicuti divina ju-
stitia ordinavit. Sed oro te, pater, duplicentur præ-
bendæ pauperum, et confido quod Dei miseratione
citius liberabor. » Promisit vir sanctus, quod postu-
lavit defunctus. Duplicavit egenis præbendas, et ora-
tiones continuavit. Unde post alios triginta dies ite-
rum claro schemate defunctus apparuit vivo pastori,
se jam tunc liberatum retulit, Domino Deo et Ra-
bano gratias egit. Ex eo tempore Fuldenses monachi
pavore tam miserabilis historiæ percussi, et curam
satisfaciendi pro mortuis tribus adhibere sollicitam,
et abbatis sui præcepta, sine contradictione, ac si
divinitus emanassent, custodire satagebant. Nam
cum hæc facti apud eos memoria, qui tunc inter
mortales vivebant, penitus esset indelebilis, mentes
omnium tanto percusserat metu pavoris, quod non
solum debitas vita defunctis fratribus præbendas dis-
tribuebant integras, et plenas in usus pauperum,
sed unus etiam quisque de sua portione victus quo-
tidie subtrahens aliquid sibi libens in subsidium con-
tulit egenorum.

Fecit et aliam valde necessariam constitutionem
beatus abbas Rabanus, quæ, ut fertur, usque in præ-
sentem diem in monasterio servatur. Sciens enim
quam sit monachis frequens conspectus mulierum
periculosus, illis maxime qui juniores ætate in timore
Domini adhuc minus exercitatos habent sensus, de
consilio duodecim seniorum cunctis perpetuo mulie-
ribus ad monasterium interdixit accessum. Quæ san-
cta constitutio ut robur obtineret perpetuum, transi-
tam femineo sexui per aquilonarem urbis portam,
extra quam situm est monasterium, perpetua san-

ctione prohibuit et negavit. In hujus primordio con-
stitutionis matrona quædam nobilis, curiositate femi-
nea superata, sancti abbatis inhibitionem contemnens,
adjunctaque sibi familiarium turba, per vetitam urbis
portam exivit, et ecclesiam monasterii præsumptuosa
temeritate intravit. Quæ mox, a dæmone arrepta,
horribiles cœpit emittere voces, astantesque nimio
pavore perterruit. Quam ligatis manibus sui reporta-
runt in oppidum, et salutem ejus cum lacrymis Ra-
bani et monachorum precibus commiserunt. Verum,
Domino permittente, tam crudeliter in eam sæviebat
dæmonium, quod intra paucos dies mori fuit com-
pulsus, dæmonio in ea sine intermissione clamante:
« Pro me data est sententia Dei quoniam nemo, sola
morte excepta, me ab hoc vasculo ejiciet. » Similia
nonnullis constat postea contigisse mulieribus, quas
sub simili præsumptione dæmonium invasit. In festis
tamen sancti Bonifacii martyris et dedicationis hodie
mulieribus ad ecclesiam monasterii tantum accessus
permittitur, quod beati Rabani, et multis postea tem-
poribus penitus negabatur.

His et aliis multis per virum Dei laudabiliter con-
stitutis, et mirabiliter patratiss, nemo de ejus sancti-
tate poterat dubitare, cujus nutui omnes tam prom-
ptam cernebant divinam adesse potentiam. Unde
nomen ejus in toto regno Francorum factum est ma-
gna celebritate gloriosum, et multi de remotis terræ
provinciis ejus fama eruditionis et sanctitatis exci-
tati, ad videndum illum et audiendum quotidie con-
fluebant, qui conversatione ac moribus ejus perspe-
ctis, ad meliora profecerunt. Multis in abbatiâ Ful-
densi virtutibus coruscavit et signis, quorum a nobis
memoriam, nimia intercapedo temporis abscondens,
oblivione perpetua sepelivit. Ita mortalibus semper
vilescunt præsentia, ut quantumlibet excellenter suis
temporibus dicta seu facta insignium virorum, non
solum commendare litteris despiciant, sed etiam lau-
dem adhibere meritis eorum dignam contemnant.
Veterum magnifice gesta et legunt avide, et laudibus
celebrant, sed contemporaneos sibi viros, etiam si
veteribus sint meliores, quasi notos, et ob id minoris
pretii, spernendo meritis privant. Tam est iniqua
mortalium de rebus æstimatio semper, ut incognita
miretur, et laudibus celebret; nota vero, et sibi
præsentia, tanquam nihilum vilipendat: fidem majo-
rem incertis scriptis præstant alienis, quam scientiam
vel æstimationem oculis propriis. Hinc fit injuria
multis, qui magna fecerunt in hoc mundo tempo-
ribus suis, et scriptorum vel poëtarum, vel negligentia,
nullam, aut parvam, apud posteritatem, memoriam
sunt consecuti. Sic Rabanus, sanctissimus abbas,
magnas fecit in diebus suis virtutes, nec tamen con-
dignam meritis a scriptoribus accepit memoriam.
Refert enim supradictus auctor, Meginfrius, in vo-
lumine de Temporibus gratiæ, Rabanum hunc, bea-
tissimum abbatem, suis ad Deum orationibus cæcos
illuminasse duos, claudos gressibus formasse qua-
tuor, de humanis etiam corporibus plures eiecisse
dæmones, et multis aliis claruisse miraculis. Sed quo

hæc facta sint ordine, non satis luculenter expressit, propterea tamen de sanctitate illius dubitandum non est, quod vitam ejus non invenimus ex ordine ab antiquis compositam, cum similia multis sanctorum acciderint.

Verum si quis de hujus viri sanctimonia dubitat, libros, quos magno labore quondam edidit, attentius revolvat. Optima scripsit, quoniam divino spiritu illustratus, pure, sancte et irreprehensibiliter in medio pravæ nationis vixit. Nec aliter vivere potuit, qui tam sancta docuit et scripsit. Nam cum esset ardens in divino amore, nullum sine spirituali exercitio tempus præterit, quippe qui se totum Dei servitio mancipavit. Legit utilia, scripsit sancta, docuit recta, operabatur cœlestia, et sine intermissione meditabatur divina. Hæc illum sancta conversatio, et nobis merito venerabilem fecit in terris, et cum sanctis Dei omnibus gloriosum reddidit in cœlis. Deo juvenis in monasterio cœpit vivere, ac bene cœpta fideliter usque ad mortem continuavit. Monachus fuit innocens, abbas in Deo semper proficiens, archiepiscopus inter præfectos excellens, fraternæ charitatis amator et cultor ferventissimus exstitit, et salutem omnium studiosissime quæsit. Unde zelo divini amoris accensus, multis cœnobiis, quæ tunc fundabantur de novo, et monachos ex suis dedit rogatus, et doctrina præclaros abbates. Infirmiores quosque, et minus in observantia regulari zelosos atque perfectos, in monasterio secum detinuit, et sub virga disciplinæ ad meliora quotidie compellere non cessavit. Ad monasteria vero noviter fundata, non misit infirmos, sed fortes, non tepidos et carnales, sed moribus et eruditione consummatos atque perfectos. Anno regiminis sui abbatialis tertio decimo, qui fuit Dominicæ nativitatis octingentesimus tricesimus octavus, indictione Romanorum prima, cum Erlafridus quidam comes in Calba monasterium in memoriam sancti Aurelii a pontificis, apud Hirsangiam, Spirensis diœcesis, novum a fundamento construxisset, missa legatione in Fuldam cum precibus Otgari archiepiscopi Moguntini et [*Fortè* ad] Rabanum abbatem, monachos ab eo petiit, et ejus dispositioni cœnobium, quod erexerat, commendavit. Qui pro Dei reveren-

tia, precibus annuens supplicantis, Lutbertum Hirsangie primum abbatem constituit, cui de suis, monachos in omni religione perfectos monastica, quindecim numero conjunxit. Ad monasterium quoque Novæ Corbeie^b, quod in Saxonica regione, quæ nunc Westgallia^c nuncupatur, fundari cœpit, anno Dominicæ nativitatis octingentesimo vicesimosecundo^d indictione Romanorum quinta decima, monachos postea consummatos destinavit, viros eruditos atque sanctissimos, inter quos sanctus Altfrius, postea quartus in Hildelsheim pontifex, unus exstitit: per quem Deus multa signa et miracula fidelibus ostendit. Ad alia quoque plura cœnobia, eo tempore noviter constructa, beatus Pater abbatem misit et monachos, quorum nomina brevitate amore silentio pertransivimus, ut pote qui ad finem historię rationabiliter festinamus.

Cum itaque reverendissimus abbas Rabanus in lege monastica irreprehensibiliter viveret, et multos verbo et exemplo ad justitiam erudiret, sævit in eum totius boni adversarius, et variis modis viri propositum enervare, penitusque subvertere laborabat, et multis variisque nocendi mediis virum sanctum aggressus, cum animi ejus constantiam nequaquam posset perfringere, subditorum ejus mentes ad odium pastoris callida studuit machinatione provocare. Anno igitur nativitatis ejus quinquagesimo septimo^e, ut Meginfridus (Fuldæ postea monachus) est auctor, facta est inter eum et monachos ejus, sollicitante diabolo, gravis quædam et nociva dissensio, cuius tamen causam non expressit. Quam Ludovicus^f Germanorum rex, frater Lotharii imperatoris ac regis Italiæ, filius Ludovici primi cum audivisset, missis ad Fuldam nuntiis, Rabanum ad se vocavit abbatem, et monachorum temeritatem regali auctoritate compe-scuit, venientemque cum honore suscepit, et biennio^g ferme secum in curia regali detinuit. Interea monachi Fuldenses, pœnitentia ducti, oratores miserunt ad regem, humili supplicatione rogantes, ut ablatum sibi redonaret abbatem. Quod tamen facere, propter causam rationabilem, et abbas ipse renuit, et rex admittere nullatenus consensit. Mansit ergo in aula regia beatus abbas Rabanus biennio, usque ad

^a Hic est Armenus Bedicianorum episcop. S. Basil. Magni synchronus et coetan., quem Galesinius, Ferrarius aliique referunt coli 9 Novemb. Trithemius, 25 Maii.

^b De nova hac Corbeia vide Vitam sancti Adelardi per Radbertum, cap. 16, et Vitam S. Ansharii.

^c Imo Westphalia. De origine hujus vocabuli multa congerunt geographi moderni, et Wernerus Rolewinck libro de Situ et Moribus Westphalorum, cap. 2, quorum nullus a Gallis nomen illius concedit. De iis poeta Saxonicus, qui Arnulphi imperatoris ævo vixit ad annum 772, hæc habet:

Sed generalis habet populos diviso ternos,
Insignita quibus Saxonia floruit olim:
Nomina uunc remaneant, virtus antiqua recessit.
Denique Westphalos vocitant in parte manentes
Occidua, quorum non longe terminus amne
A Rheno distat. Regionem solis ad ortum
Inhabitavit Oosterlingi, quos nomine quidam
Ostphalos alio vocitant, conflua quorum

Infestat conjuncta suis gens perfida Sclavi.
Inter prædictos media regione morantur
Angarii, populus Saxonum tertius ...

Sunt ergo Westphali dicti, quod in occidua parte seu limine aut limite Saxonum occidentali habitarent; Oostphali, quod in orientali. Est *west* occidens, *oost* oriens; *palen*, limites, *fines*, limina regionum aut imperii.

^d Consentient in anno auctor antiquus de constructione monasterii Corbeie apud Meibomium et tomo II scriptorum Franciæ, Schafnaburgensis in Chronico, Albertus Crantzius lib. I Metropolis, cap. 19, aliique.

^e Ex hoc loco supra ostendimus in ætate Trithemium huc usque triennio aberrare.

^f Imo Rabanum ad ecclesiam S. Petri in monte ad orientem monasterii secessisse, librosque cœptos absolvisse, dictum in priore Vita, nunn. 49.

^g Quinquennio privatim vixisse certum est ex supra dictis.

mortem Otgarii archiepiscopi Moguntini, monachis interim lamentantibus.

LIBER TERTIUS.

Igitur post mortem memorati archiepiscopi Moguntini Otgarii, qui fuit in ordine archiepiscopulorum quintus, et obiit anno Dominicæ nativitatibus octingentesimo quadragesimo septimo, indictione Romanorum decima, mensis Aprilis die vicesima prima, in monasterio sancti Allani martyris apud Moguntiam, in capella sancti Bonifacii cum honore sepultus, anno pontificatus sui vicesimo secundo ^a, beatus Rabanus Maurus Magnentius, abbas Fuldensis, promotione Ludovici regis, in archiepiscopum Moguntinum electus, votis procerum successit, et præfuit annis novem ^b, mensibus quatuor. Cui substitutus Hatto in abbacia Fuldensi succedens præfuit annis septem. Rabanus itaque abbas anno ætatis suæ quinquagesimo nono, qui fuit Lotharii imperatoris septimus, et quarti Leonis papæ secundus ^c, Germanorumque regis Ludovici æque septimus, et Dominicæ nativitatibus, jam prænotatus in archiepiscopum ordinatus, pristinum vitæ rigorem non solum in nullo minuit, sed quasi tunc primum inciperet converti ad Deum, regularis observantiæ disciplinam in multis auctam usque ad mortem custodivit. A carnibus et vino imprimis abstinuit, delicias non quæsit, nullas infirmæ carnis aut mundi voluptates sive illecebras ullatenus admisit; balnea, et omne quod corpus tenerum fovet, sed mentem resolvit, damnatione perpetua refutavit, gregem sibi commissum, ut verus pontifex, fervidusque Christi minister, summa diligentia custodivit; quem verbo, exemplo simul, et hujus vitæ pabulo, qua potuit sollicitudine, pavit et enutrivit. Ab ejus memoria nunquam recessit apostolica sententia Pauli dicentis: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, castum, virtutibus ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, atque salutaris scientiæ doctorem; non violentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, et qui testimonium habeat bonum ab his etiam qui foris sunt, ut non in imperium incidat, et in laqueum diaboli (I Tim. III).* Quæ omnia crebrius in mente revolvens, nihil eorum

^a Alii vigesimo primo, quod ordinatus putetur sub initium anni 827 aut finem anni præcedentis.

^b Hattonem anno 842 secedenti in ecclesiam S. Petri Rabano successisse certum est ex epistola 40 Lupi abbatis Ferrariensis ad Rabanum: « Audi, inquit, sarcinam administrationis vestræ vos deposuisse, et rebus divinis solummodo nunc esse intentos: Hattoni vero nostro curam sudoris plenam reliquisse. » Obitum ejus assignant Annales Fuldenses ad annum 856, quo pridie Idus April. scribitur decessisse. Præfuit ergo annis non septem, sed circiter tredecim. Reliqua suggerit Browerus in Fuldensibus, cui his Annalibus certior lux effulget, quam ex veterum abbatum catalogo ms. relato in scholiis ad poemata Rabani, num. 28, ubi dicitur per annos 22 rexisse, ab anno 841 ad 862.

^c Imo primus. Nam Sergio hoc anno 847 pridie Idus April. defuncto, eodem die Leo successit. Anastasius Bibliothecarius, et ex eo Baronius, num. 7.

quæ pontificalis ministerii officium requirere videbatur, omisit, sed irreprehensibilem se cunctis in operibus bonis semper exhibuit. Ordinatus autem fuit in archiepiscopum, sicut est dictum, vicesima sexta ^d die mensis Junii, quæ fuit sanctorum Joannis et Pauli martyrum festivitate solemnissima, apud Moguntiam in ecclesia cathedrali, rege Ludovico et multis aliis presentibus.

^e Eodem anno, jubente Ludovico rege, apud Moguntiam in monasterio sancti Albani martyris, circa principium mensis Octobris synodum habuit, ad quam non solum de sua provincia, sed etiam de aliis plures episcopos et abbates convocavit; quorum consilio, multa pro communi utilitate rei ecclesiasticæ prudenter ordinavit.

^f Per idem tempus mulier quædam, Thierda nomine, pseudoprophetissa, de partibus alienis venit ad Moguntiam: quæ Salomonis episcopi Constantiensis parochiam suis vaticiniis non modice perturbaverat. Nam certam de proximo instantem consummationis sæculi diem, aliaque perplura, quæ soli Deo sunt cognita, quasi divinitus sibi revelata, se scire, publice prædicabat, dicens eodem anno ultimo mundi diem imminere. Unde multi ex populo utriusque sexus timore perculsi, ad eam venerunt, oblatisque muneribus, se illius orationibus, quasi alicujus sanctæ commendabant. Et, quod gravius est, sacri etiam ordinis viri doctrinas ecclesiasticas postponentes, illam quasi magistram cœlitus destinatam sequebantur. Hæc ad præsentiam sancti Rabani archiepiscopi et aliorum episcoporum apud sanctum Albanum deducta, et diligenter de suis assertionibus requisita, presbyterum quemdam sibi ea suggestisse, et se talia, quæstus causa, in populum seminasse, professa est. Quapropter synodali judicio publice cæsa flagellis, ministerium prædicationis, quod irrationabiliter usurpaverat, et sibi contra morem ecclesiasticum vendicare præsumpserat, cum dedecore maximo et manifesta confusione amisit, suisque vaticiniis tandem confusa, finem imposuit.

^g Gotescalcus quoque ^h presbyter quidam, natione Gallus, ex ⁱ Rhemorum diœcesi adveniens, de prædestinatione Dei novum et perniciosum seminabat

^d Sequentem diem seu v Kalend. Julii assignant aliqui.

^e Annal. Fuldenses: « In eodem anno, jubente Ludovico rege, apud Moguntiacum synodum habuit circa Kalend. Octob. »

^f Hæc descripsit ex eisdem Annal. ubi dicitur *venisse mulier ex Alemanniæ partibus, nomine Thiota*. Eadem historiam refert Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 848.

^g Anno sequenti in alia synodo damnatus fuit, ut supra dictum.

^h Imo et monachus monasterii Orbaci, fundati a sancto Regulo archiepiscopo Rhemensi in eo sepulto, sub finem septimi sæculi.

ⁱ Potius *Provinciæ archiepiscopalis* ut jam loquimur, quod Orbacum sit diœcesis Suessionensis. Sic *diœcesim* pro *provincia* accipit Rabanus in epistola synodali ad Ludovicum regem.

errorum. Dicebat enim tam bonos ad vitam aeternae felicitatis quam malos ad mortem perpetuam inevitabiliter a Deo praedestinos esse; et nec illis nocere, si peccent, nec malis et praescitis prodesse, si ad melioris vitae promissum convertantur, eo quod providentia Dei omnino sit infallibilis. Contra quem beatissimus archipresul Rabanus campum disputationis latum ingressus, tam Scripturarum auctoritate quam evidentia rationis eum coram omnibus, Deo auxiliante, superavit, et vi argumentationis usque adeo reddidit mutum, quod nihil pro sua opinione amplius potuit inferre. Benedictus per omnia Deus qui perniciosissimum dogma erroris, per os famuli sui Rabani confutavit. Rationabiliter itaque a sancto Rabano convictus, superatus, et confusus in conspectu episcoporum, abbatum, et caeterorum omnium, qui fuere praesentes, correctionem assumpsit, erroremque suum a publice b revocavit. De sententia vero synodi sanctae ad episcopum proprium Hincmarum Rhemis transmissus est, dato prius juramento confirmationis, ne in regnum Ludovici, hoc est Germanicum, amplius rediret. c Multa quoque in eadem synodo et alia fuerunt utiliter decreta, quae alibi habentur.

Verum silentio praetereundum non est, quemadmodum omnis boni hostis et inimicus, diabolus sanctis Rabani studiis adversabatur in omnibus die ac nocte; quaerens et observans ejus vitae semitas, ut eum vel a sanctitatis revocaret proposito, vel publicae neci exponeret, aut confusioi personali. Nec a male coeptis quievit, quousque tandem in brevi plurium animas subditorum subverit. Nam cum vix d duos in pontificatu menses impresset, suis pene omnibus, instigante spiritu maligno, coepit nimium displicere, quorum tanta fuit subsecuta temeritas, ut occultum de morte illius tractarent consilium! Conspirantes enim adversus eum ex clericis ecclesiae Moguntinae complures, quorum vitia et inordinatam conversationem vir sanctus rationabiliter arguebat, de laicis etiam multos nobiles et ignobiles in suam perversam societatem occulte traxerunt, et malum

* In synodica epistola Rabani ad Hincmarum archiepiscopum Rhemensem scribit: « incorrigibilem eum repertum et recludendum esse, nec sinendum amplius errorem docere et seducere populum Christianum. » Et in ultima ad eundem epistola scribit, eum « praesentem a sua nequitia avelli non potuisse. » Sigebertus ad ann. 849 ait: « Convictum, sed tamen in suo perseverasse errore. »

b *Archiepiscopum.* Nam proprius episcopus erat Suessionensis Rothardus, seu Hrothadus, qui etiam Carisiacae synodo interfuit, in qua dicitur « honorem presbyteralem per Rigboldum chorepiscopum cum esset Suessionicae parochiae monachus, in seculo civitatis suae episcopo, usurpasse. »

c Decreto synodi Carisiacae, « honore presbyterali detectus est, ut improbus virgis caesus, et ne aliis noceret, ergastulo retrusus. »

d Imo haec anno archiepiscopatus 2, Christi 848, contigisse ex sequentibus certum.

e Non Regino, qui Rabani non meminit, sed auctor Annalium Fuldensium, in quibus haec leguntur ad annum 848: « Ludovicus rex circa Kalend. Octobris

in proprium pontificem consilium adunarunt. Fuit autem Rabanus pontifex et in se rectus, integer, et justus; ad subditos vero zelosus, et pastoralis sollicitudine vigilantissimus, qui cum ecclesiae ministros ad canonicas constitutiones, juxta officii rationem, vellet reducere, pravorum contra se mentes graviter irritavit. Et nisi providentia divina, quae nunquam in sua dispositione fallitur, aliter ordinasset, manus impiorum effugere minime potuisset. *Sed non est consilium hominis contra Deum (Prov. xxi).* Eodem namque tempore Rabanus archiepiscopus synodo praesidebat, apud sanctum Albanum, Ludovicus rex in civitate Moguntina procerum regni celebrabat conventum, qui homines sancti Rabani, ut Regino e testatur in chronicis, conspirantes adversus dominum suum, publice convictos, cum eo pacificavit, et unicuique pro mensura delicti satisfactionem injunxit.

Anno post haec Dominicae nativitatis octingentesimo quinquagesimo secundo, indictione Romanorum quintadecima, qui fuit pontificatus beati Rabani quintus annus, iterum celebrata est synodus, rege Ludovico jubente, apud Moguntiam, in monasterio sancti Albani martyris, ipso Rabano praesidente archiepiscopo, in qua pene omnes episcopi, et abbates Franciae orientalis f, Bavariae atque Saxoniae, cum Rhenanis et Mosellanis comparuerunt propriis in personis. Multa in ea synodo statuta sunt, ad communem utilitatem ecclesiae, proque morum correctione Deo famulantium clericorum, quae omnia Ludovicus ipse regali auctoritate confirmavit. Et episcopi quidem synodales quaestiones in concilio determinabant: rex autem cum principibus in civitate sedandis litibus invigilabat.

Anno Dominicae nativitatis octingentesimo quinquagesimo, indictione Romanorum tertiadecima, qui fuit sancti Rabani annus in pontificatu tertius, Germaniae populos gravissima fames oppressit, maxime circa Rhenum habitantes. Nam unus modius de frumento Moguntiae vendebatur pro e decem nummis argenti, quorum sex et viginti unum hodie faciunt

generale placitum habuit apud Moguntiacum, in quo legatos fratrum suorum, et Nordmannorum Sclavorumque suscepit, audivit et absolvit. Homines etiam Hrabani episcopi adversus dominum suum conspirantes publice convictos cum eo pacificavit. »

d *Annales Fuldenses ad hunc annum 852 sic referunt: « Habita est autem et synodus ex voluntate atque praerupto ejusdem serenissimi principis (regis Ludovici) in civitate Moguntiae metropoli Germaniae, praesidente Rabano venerabili ejusdem urbis archiepiscopo, cum omnibus episcopis atque abbatibus Orientalis Franciae, Bavariae et Saxoniae. Et illi quidem de absolvendis quaestionibus ecclesiasticae tractatum habebant. Rex vero cum principibus et praefectis provinciarum publicis causis litibusque componendis insistens, postquam synodalia eorum decreta suo iudicio comprobavit et legationes Burgarorum Sclavorumque audivit et absolvit, Baviarum reversus est. » At Mosellanos fuisse extra regnum Ludovici certum est.*

e *Annales Fuldenses iterum descripsit, in quibus decem siclis argenti legitur: reliqua de malo Tri-*

auri florem. Ex qua supputatione constat unum A octale frumenti, quod *maldrum* vocant, plus quam tres solvisse florenos dictæ mensuræ Moguntinensis. Morabatur autem eo tempore beatus Rabanus archiepiscopus in quadam villa parochiæ suæ, cui vocabulum est *Wincella*, quam in descensu Rheni fluminis ad dextram, ferme tribus a Moguntia distat milliariibus, et nunc ab incolis terræ *Wuackel* nuncupatur. In ea residens, pauperes de diversis locis advenientes quotidie plus quam trecentos suscipiebat, et alimento sustentabat, exceptis his qui in præsentia illius assidue vescebantur.

Venit autem inter alios, una dierum et mulier quædam ex villa Cruciacò (quæ nunc oppidum est ^a) oriunda, inedia pene consumpta cum infante parvulo, cum aliis pauperibus, refecillari desiderans. Quæ priusquam limen portæ domus episcopalis transcenderat, præ nimia imbecillitate corruens in terram, spiritum exhalavit. Pater vero mamillam matris defunctæ jacentis, quasi viventis, de sinu protrahens, et sugere tentans, multos intuentes ad fletum coegit. Quæ cum beato pontifici munita fuissent, ingenuit et præ nimio compassionis dolore lacrymas celibere non potuit. Ex illa die per omnem regionem misericordiam prædicari fecit egenis, elemosynas pro viribus auxit. Pauperibus, undecunque venientibus, necessarium præsentis vitæ pabulum abundantius ministravit. Hanc ejus munificentiam in pauperes omnipotens Deus gratam habens, duplici beneficio remunerasse legitur; dum ei copiosam hujus vitæ provisionem in præsentem retribuit, et animam illius tandem a corpore separatam æternæ felicitatis in celo deliciis perpetuo satiavit. *Dispersit enim hujus vitæ divitias pro Christi amore, et dedit pauperibus, propter quod et Justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. cxi, 9), et convivium [et cornu] ejus cum sanctis omnibus exaltatur in gloria. Christum Jesum unigenitum Dei Filium, cujus minister erat et pontifex, amavit super omnia, pro cujus honore fidelem se ovium ejus pastorem exhibuit, insecios docuit, pauperes pavit, errantes et per devia peccatorum præcipitatos ad viam justitiæ paterna sollicitudine reduxit. Vere justus et sanctus, qui post aurum non abiit: nec in thesauris pecuniæ operavit (Eccli. xxxi, 8). Omnis confidentia ejus fuit in Domino, pro cuius amore cætera omnia despexit. Unde rerum temporalium curam exemplo præcorum pontificum viris compingit idoneis: quorum relevatus ministerio, spiritualibus intentio vacaret. Ea vero quæ pontificale requirebant officium, in tota diœcesi per semetipsum administrabat. Lectioni divinarum Scriptu-*

rum ^h expositio est. Charitatem Rabani in hac fame laudat idem Tribemundus in Chronico Hirsaugiensi ad an. 849 et 856.

^a Palatinatus inferioris. Deest nomen loci in Annalibus Fuldensibus.

^b Anno Christi 819, necdum tum abbas.

^c Sedit Richolfus ab anno 787 ad 814. Ecclesia S. Albani consecrata est ann. 805 Kalend. Decemb. Cœnobium hoc monachorum, concessu Martini papæ,

rarum, meditationi quoque, orationi et contemplationi, quoties a pontificati poterat ministerio vacare, semper fuit intentus, et sanctitatis exercitium, quod monachus in cœnobio didicerat, etiam archiepiscopus factus, sine intermissione continuans, nunquam intermisit. Verbum Dei prædicare sibi commisso populo non erubuit; quippe qui se apostolorum consecutum esse ministerium recognovit. Enim vero sicut non meretur dici apostolus, qui vacans mundi negotiis vel otio, verbum Dei commissis sibi populis non prædicat, ita episcopali honore penitus est indignus, qui neglectis sive postpositis spiritualibus, sola temporalia curat. Transiens ergo per vicos, perque castella et villas, Apostolorum more, Rabanus cum clericis nonnullis et monachis, quos ad hoc B ministerium novit idoneos, Evangelium Dei populo nuntiavit, delinquentes corripuit, poenitentes Domino reconciliavit. Mores clericorum totis viribus ad apostolicam institutionem reformare studuit, pro quorum directione salubri, tres libros notabiles ad Haildolfum, quartum archiepiscopum Moguntinum, antecessorem suum, prius lucubravit ^a.

Quoties vero ab actionibus ecclesiæ publicis vacabat, mansionem residentię corporalis tenebat vel in memorata villa circa Rhenum Wincella, vel in Moguntia, circa majorem ecclesiam, in domo episcopali, aut certe in monte, haud procul a prænominato vico, qui de nomine illius dictus est Bisthofelbras, in quo nunc monasterium sancti Joannis Baptistæ cernitur esse constructum. Frequenter etiam C manere consuevit in cœnobio sancti martyris Albani, quod in monte prope Moguntiam Richolfus ^b, tertius archiepiscopus, construxit, anno Domini septingentesimo nonagesimo sexto, indictione Romanorum quarta, propter monachorum inibi Deo famulantium vitæ sanctitatem. In monasterio etiam canonicorum Sancti Victoris ^c, extra Moguntiam, sæpius habitabat, cum propter aeris temperiem, tum propter loci et situs amoenitatem. Ibi nonnulla fidelium ædificationem scribens composuit, ubi et sanctus Lullus quondam archiepiscopus orationi meditationique insistere consuevit.

Hic jam reor opportunum, ut quam plura, quamque utilia scripserit volumina Rabanus iste sanctissimus pontifex, ab anno ætatis suæ tricesimo usque ad finem vitæ per annos ferme octo et triginta, quibus nunquam a studio Scripturarum et editione librorum cessavit, posteritatis memoria commendem. Fuit enim, quemadmodum in superioribus dictum est, per Germaniam omnium doctissimus, qui multitudine, utilitate, facundia et elegantia librorum a

anno 1419 in canonicorum collegium commigravit. Vide Ferarium in Moguntiacâ lib. 1, cap. 30 et 31, et lib. iv, in Archiepiscopo 3.

^d S. Wilibaldum profert Wicelius in Hagiologio scripsisse vitam sancti Bonifacii, et rescripsisse in loco qui S. Victoris extra Muros dicitur ubi Lullus et Rabanus vacabant orationibus; quæ a Vitæ amplificatore adjecta sunt, cum S. Wilibaldus ante obierit quam Rabanus nasceretur.

se editorum, nec præcedentem quemquam habuit similem, nec post se reliquit æqualem. Quod verum ex eo constabit facilius, si titulos librorum ejus per ordinem exprimamus, non quo sunt editi, sed a nobis collocati.

Scrispsit igitur ad Frecolfum Lexoviensem in Normannia episcopum, quondam discipulum suum, de quo supra diximus, in Genesim libros quatuor; in Exodum libros quatuor; in Numeros libros quatuor; in Leviticum libros quatuor; in Deuteronomium libros quatuor; in historiam Josue libros duos; in historiam Judicum libros duos; in historiam Ruth librum unum: ad Hildowinum, abbatem sancti Dionysii super historiam Regum libros plures; in Paralipomenon libros quatuor; in Esdras et Nehemiam libros tres; in historiam Tobie librum unum; in historiam Judith libros septem; in historiam Esther librum unum; in historiam Job libros plures; in totum Psalterium libros plures; in Proverbia Salomonis libros plures; in Ecclesiasten libros plures; in Cantica canticorum libros plures; in librum Sapientie libros tres; in Ecclesiasticum libros decem; in Isaiam prophetam libros viginti; in Ezechielem libros viginti; in Daniele prophetam libros tres; in duodecim prophetas minores libros duodecim; in historiam Machabæorum libros tres; in Evangelium Matthæi libros octo; in Evangelium Lucæ libros tres; in Evangelium Marci libros quatuor; in Evangelium Joannis libros plures; ad Luxum Servatum presbyterum in omnes epistolas Pauli apostoli libros tres et viginti; in Actus apostolorum libros plures; in Epistolas Canonicas libros septem; in Apocalypsin Joannis libros plures; ad Gregorium papam quartum de Laudibus sanctæ Crucis laboriosum et mirabile opus, libros duos; ad Haimonem episcopum Halberstatensem de Universo, libros viginti duos; de Universali natura, librum unum; ad Hildolfum quartum ecclesiæ Moguntinæ archiepiscopum, de Institutione, vita et moribus clericorum, libros tres; ad Heribertum episcopum de Quæstionibus canonum librum unum; ad Reginaldum episcopum de eadem materia, librum unum; de Benedictionibus patriarcharum, librum unum; de divinis Officiis, libros octo; de Computo ecclesiastico, libros duos; Præparamenta septem artium liberalium, multa juvenis volumina composuit; Epigrammaton libros quatuor; de Metrica Compositione, libros tres; ad Ludovicum Germaniæ regem libros et epistolas edidit plurimas, de materiis diversis et variis sibi ab eo propositis. Epistolas quoque, sermones et homelias plures, et sine certo numero scripsit, composuit, et dixit; quorum singulorum per ordinem facere mentionem nimis foret lectoribus tædiosum. Multa enim et alia scripsisse creditur, quæ in cognitionis nostræ ergasterium necdum pervenerunt. Hæc sunt Rabani doctissimi atque sanctissimi archipræsulis opuscula, quæ me legisse memini, quorum editioni per annos, sicut diximus, octo et triginta primus

A Fuldæ monachus et scholasticus, deinde abbas, et postremo archiepiscopus sine intermissione pro Dei gloria et fidelium utilitate maxima insudavit.

Fuit enim vir sua ætate Germanorum omnium studiosissimus, et universalis facile princeps doctrinæ, qui sapientia et eruditione in sua natione omnes superavit, vicitque præcedentes, nec similem post se habuit, inter sequaces. Ab eo namque tempore, quo scholasticam apud Fuldam claustralibus palæstram instituit, per annos ferme quadringentos, multi in ordine sancti patris Benedicti per totam Europam monachi doctissimi claruerunt. De quibus in primo libro virorum illustrium, ordinis nostri memorati, complures nominatim recensui, et etiam non paucos in volumine de scriptoribus ecclesiasticis dudum collocavi. Eo tempore proverbium illud verum existit quo dicebatur: *Scientia Scripturarum in cucullis latitat monachorum*. Monachi enim tunc fuerunt studiosi atque doctissimi, qui non solum Latinis, sed etiam Græcis litteris apud Germanos et Gallos studium diligens impenderent. Nostris vero monachis postremo voluptates carnis et otia lectionis Scripturarum præferentibus, Græcarum etiam litterarum scientia pariter apud Germanos et Gallos penitus defecit. Supervenerunt nova fratrum instituta Mendicantium, et novos studiorum modos cum familiari quodam atque campestri genere scribendi attulerunt.

Rabanus autem primus inter Germanos, doctor universaliter eruditus, scientia profundus, eloquio disertus et solidus, vita emicuit et conversatione, doctissimus, religiosus atque sanctissimus; vere dignus, gratus, et acceptus Deo pontifex semper existit. In cujus ministerio die et nocte tam sollicitè vigilavit. Quidquid facere ad honorem Dei potuit, nullo unquam tempore, nullave occasione prætermisit. Plures per dioccesim Moguntinam ecclesias de novo constituit, vetustas et ruinosas etiam multas reparavit. Monasterio Fuldensi abbas præsidens, monasticas præposituras nonnullas condidit, et quædam cœnobia monialium sui ordinis in finibus Buchonici nemoris fundavit. Sed et alia memorata digna gessisse multa legitur, miraculis quoque variis coruscasse memoratur. De quibus cum certum æ manifestum non constet nobis veritatis testimonium, satius duximus tacere penitus, quam incerta litteris commendare. Hoc vero quod, Meginfrido testante, cognovimus, etiam styli officio posteritati commendare non dubitamus. Rabanus etenim reverentissimus præsul, tam in abbacia Fuldensi quam in pontificatu ecclesiæ Moguntinæ, multas ab ænulis injurias, oblocutiones, detractiones et contumelias, etiam a suis propriis, sine demerito sustinuit; et sæpe usque ad mortem periclitatus fuit. Quæ omnia pro Dei amore patientissime sustinuit, et quidquid adversi contra eum accidit, suis peccatis humiliter ascripsit. Unde non solum se patientem in adversis semper exhibuit; sed quod majoris est meriti, cuncta sibi contraria etiam voluntarie pro

* Imo quadraginta unum, ut ex nostro calculo constat.

charitate Domini toleravit. Enimvero cum esset omnium pontificum suo tempore mansuetissimus, persecutores et æmulos suos nunquam vocavit ad pœnam, nec verbo nec facto ullam de ipsis unquam petivit vindictam. Fundatus enim divinæ glutino charitatis supra firmam petram, nulla tentatione potuit a Domino separari, viam timoris et amoris Domini, quam a teneris pueritiæ annis recte vivendo ambulare didicit. Nemo illum vidit præter justæ rationis modestiam ira commotum, nemo reperit animo perturbatum; sed bonæ conscientiæ testimonio lætus, mente semper fuit pacificus, et sibimetipsi, cum Deo unitus, omni tempore tranquillus. Permansit constans in his exercitiis pietatis, et quanto se viciniore morti sensit vel credidit, tanto mentem a caducis et vanis mundi studiis amplius elongavit. Jejniis, vigiliis, orationibus, sacris elemosynis, prædicationibus, et aliis bonis operibus, sine intermissione fuit intentus, et omni tempore in officina divini amoris utiliter occupatus.

Cum autem tempus ab æterno venisset præordinatum, quo misericors et miserator Dominus famulo suo pro meritis bonæ voluntatis mercedem dare prædestinavit felicitatis æternæ, correptus febre lecto decubuit, et crescente morbo, tandem ad extrema pervenit. Qui visione præmonitus angelica ultimam sibi hujus vitæ miserabilis instare certamen, exitum suum lætus Dominicis sacramentis munivit, et libris suis partim ad Fuldam, partimque ad monasterium sancti Albani, extra mœnia civitatis Moguntinæ, provide distributis, ad Dominum, quem toto corde semper amaverat, inter orationis verba feliciter emigravit, sexto Kalendarum Novembrium, anno Dominicæ nativitatæ octingentesimo quinquagesimo sexto, indictione Romanorum quarta, pontificatus sui anno nono. In cujus transitu voces canentium angelorum auditæ sunt, dicentium: *Iste sanctus dignè in memoriam vertitur hominum, qui gaudio ducitur angelorum: quia in hac peregrinatione, etc.* Mortuus est autem beatissimus archiepiscopus Rabanus apud Vinicellam, habitationis suæ vicum, ad littora Rheni. Cujus sacrum corpus, sicut vivus

ordinaverat, Moguntiam relatum est, et in ecclesia sancti martyris Albanicum honore sepultum. De quo sequens invenitur epitaphium, in memoriam ejus scriptum:

Lector honeste, meam si vis cognoscere vitam,
Tempore mortali discere sic poteris.
Urbe quidem genitus sum, et sacro fonte renatus
In Fulda, post hæc dogma sacrum di tici.
Quo monachus factus seniori a jus-a sequebar,
Norma mihi vitæ regula sancta fuit.
Sed licet incaute hæc, nec fixæ semper haberem,
Cella tamen nihil mihi a ansio grata fuit.
Ast ubi jam plures transissent temporis anni,
Convenerè viri vertere lata loci,
Me abstraxerè domo invalidum, regi que tulere,
Pescentes fungi præsulis officio:
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum est,
Nec pastoris opus jure beneplacitum.
Promptus erat animus, sed tardans debile corpus.
Feci quod poteram, quodque Deus dederat.
Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, juvante
Commeudes Christo me ut precibus Domino
Judicis æterni me ut gratia salvet in ævum,
Non meritum aspiciens, sed pietatis opus
Rabani nempe mihi nomen, lectio dulcis
Divinæ legis semper ubique fuit.
Cui Deus omnipotens tribus cælestia regna,
Et veram requiem semper in arce poli.

Et iste quidem beatissimi pontificis Rabani finis, in hoc mundo vivendi exstitit. Cujus sanctum corpus annis sexcentis quinquaginta novem in memorato cœnobio sancti martyris Albani sepultum, in sarcophago juxta murum chori elevato permansit. Ad cuius quoque tumulum a principio magnus populi fuit concursus, et plura narrantur facta miracula; qui tamen successu temporis omnino defecit, et sacellum ejus diu sine honore permansit. Unde providentia Dei cuncta gubernantis, ad nominis sui gloriam, et famuli sui perpetuum honorem, sanctissimum corpus ejus de Moguntia ordinavit, et voluit in Saxoniam transferri anno præsentis, quo hoc scripsimus, Dominicæ videlicet nativitatæ millesimo quingentesimo quinto decimo, indictione Romanorum tertia. Quæ quidem translatio per quem, qualiter, quando, et quorsum sit facta, speciali syntagmate descripsimus ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti: qui Deus est, vivit et regnat unus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EJUSDEM VITÆ COMPENDIUM.

Rabanus in Fulda nascitur, patre Ruthardo, matre Aldegunde, secunda die Februarii anno Dominicæ nativitatæ, 788. *Lib. primo.*

Rabanus sit monachus anno Domini 797, ætatis suæ anno nono Fuldæ. *Lib. primo.*

Rabanus monachus causa studii Romam ad Albinum magistrum, et scholasticum monachorum mittitur, anno Domini 806. *Lib. primo.*

Rabanus, Romæ sex annis in studio exactis, Fuldam revertitur anno Domini 812. *Lib. primo.* Et mox scholasticus monachorum Fuldæ instituitur.

Rabanus sit abbas Fuldensis in ordine quintus, annis viginti duobus, anno Domini 825, ætatis vero suæ trigesimo sexto. *Lib. secundo in principio.*

Rabanus factus est archiepiscopus Moguntinus sexto Kal. Julii, anno Domini 847, ætatis suæ quinquagesimo nono, et præfuit annis novem. *Lib. tertio.*

• Reponendum 1515. Edit.

PATR. CVII.

Rabani recensentur quæ scripsit et lucubravit opuscula, per annos triginta novem continuos. *Eodem libro tertio.*

Rabanus archiepiscopus Moguntinæ sextus in Vinicella vi Kal. Novembris moritur, pontificatus sui anno nono, mense quarto, ætatis vero suæ sexagesimo octavo, mense nono et incarnationis Domini 856. *Libro tertio.*

Rabani corpus in ecclesia jacuit sepultum annis sexcentis quinquaginta novem. *In fine lib. tertii.*

Rabani corpus in Saxoniam cum honore transfertur in mense Augusto, anno Domini millesimo quingentesimo quinto decimo.

Rabani corporis sive ossium translationem in libro speciali descripsit Joannes Trithemius, abbas monasterii sancti Jacobi apostoli apud Herbipolim. Finis cum auxilio Dei vigesimo die Octobris 915.